

Informační zdroje pro pedagogiku

Mgr. Irena Sovadinová

Bakalářská práce 2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mgr. Irena SOVADINOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů pro SŠ**

Téma práce: **Informační zdroje pro pedagogiku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části
Význam informačních zdrojů v pedagogice
Typologie informačních zdrojů
Zpracování praktické části
Dostupné a využitelné zdroje pro pedagogiku
Akční výzkum : problematika využívání zdrojů
Teoretické a praktické závěry

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2009. 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.

VYMĚTAL, J. Úvod do studia odborné literatury. 1. vyd. Praha: Orac, 2000. 287 s. ISBN 80-8619-919-3.

Národní pedagogická knihovna Komenského [online]. Praha: NPKK, 2009. [cit. 23.11.2009]. Dostupné na WWW:<<http://www.npkk.cz/>>.

Ikaros: elektronický časopis o informační společnosti [online]. Praha: Ikaros, 1997-. 12x ročně. [cit. 23.11.2009]. Dostupné na WWW:<<http://www.ikraos.cz/>>. ISSN 1212-5075.

ERIC [online]. Washington DC: Institute of Education Sciences, 2009. [cit. 23.11.2009]. Dostupné na WWW:<<http://www.eric.ed.gov/>>.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ondřej Fabián

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

14. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlině dne 14. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně
7.5.2010

.....
Anna Jorová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno,

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce pojednává o informačních zdrojích pro pedagogiku. Popisuji zde tradiční tištěné informační zdroje a velkou část věnuji elektronickým zdrojům. Práce nabízí informační zdroje pro pedagogiku jako vědní obor, nikoli informační prameny pro samotnou výuku (dějepis, zeměpis, chemie apod.). Pedagogické zdroje jsou uvedeny v praktické části, teoretická část se zabývá typologií dokumentů. Součástí praktické části je akční výzkum, který má podpořit snažení o nalezení přístupné cesty k informačním zdrojům v prostředí Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Klíčová slova:

informační zdroje, pedagogika, elektronické zdroje, tištěné dokumenty, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with information sources for pedagogy. I describe traditional printed documents here, big part of thesis I apply for electronic sources. Bachelor thesis offers information resources for pedagogy as for a science discipline, not information sources for individual teaching (history, geography, chemistry and others). Information sources for pedagogy are showed in practical part, theoretical part of thesis deals with document typology. One section of practical part treat of action research, which may help for a founding open way to information resources in background of Tomas Bata University in Zlin.

Keywords:

information sources, pedagogy, electronic resources, printed documents, Tomas Bata University in Zlin

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VÝZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ V PEDAGOGICE	10
2 TYPOLOGIE DOKUMENTŮ	11
3 TIŠTĚNÉ DOKUMENTY	12
3.1 KNIHA	12
3.1.1 Skripta	13
3.1.2 Knihovny	13
3.2 TIŠTĚNÉ ČASOPISY	14
3.2.1 Currentové služby	14
3.2.2 Impakt faktor	15
3.3 ŠEDÁ LITERATURA	16
3.3.1 Nejběžnější typy šedé literatury	16
4 ELEKTRONICKÉ ZDROJE	18
4.1 ELEKTRONICKÉ KNIHY	18
4.2 ELEKTRONICKÉ ČASOPISY	19
4.3 DATABÁZE	20
4.3.1 Typy databází	21
4.4 OSTATNÍ VOLNĚ DOSTUPNÉ ZDROJE NA INTERNETU	22
II PRAKTICKÁ ČÁST	23
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	24
5.1 CÍL VÝZKUMU	24
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	25
6 AKČNÍ VÝZKUM	26
6.1 FORMULACE PROBLÉMU	26
6.2 SBĚR DAT	26
6.3 ANALÝZA DAT	27
6.3.1 Analýza dokumentů	27
6.3.2 Rozhovory	28
6.3.3 Dotazníky	28
6.4 SDĚLENÍ VÝSLEDKŮ	29
6.5 AKČNÍ PLÁN	29
6.6 REALIZACE AKCE	31
7 PRAKTICKÉ TIŠTĚNÉ ZDROJE	32
7.1 KNIŽNÍ PRODUKCE	32
7.1.1 Vydavatelé knih a skript	33

7.1.2	Odborné pedagogické knihovny.....	33
7.1.3	Univerzitní a odborné knihovny.....	34
7.2	PŘEHLED TIŠTĚNÝCH ČASOPISŮ	35
7.2.1	České tištěné časopisy pro pedagogiku	35
7.2.2	Zahraniční tištěné časopisy pro pedagogiku (dostupné v ČR)	37
8	ELEKTRONICKÉ ZDROJE PRO PEDAGOGIKU	41
8.1	ELEKTRONICKÉ KNIHY V INTERNETOVÉM PROSTŘEDÍ	41
8.2	JAK NAJÍT ELEKTRONICKÉ ČASOPISY	42
8.2.1	Služba SFX.....	44
8.2.2	Volně dostupné elektronické časopisy	45
8.2.3	Databáze Current Contents.....	47
8.3	ŠEDÁ LITERATURA V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ	47
8.3.1	Elektronické vysokoškolské kvalifikační práce	47
8.3.2	Projekt šedé literatury.....	49
8.3.3	Vyhledávače vědecké literatury.....	50
8.4	DATABÁZE	51
8.4.1	Pedagogická databáze ERIC	52
8.4.2	Databáze PsycINFO	53
8.4.3	Databáze Ulrichsweb.....	53
8.5	VOLNÉ ZDROJE NA INTERNETU	54
8.5.1	Internetové portály.....	55
8.5.2	Webová sídla institucí	56
	ZÁVĚR	57
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
	SEZNAM OBRÁZKŮ	62

ÚVOD

Moje bakalářská práce, Informační zdroje pro pedagogiku, nemá typický charakter bakalářské práce studentky Učitelství odborných předmětů pro střední školy. Domnívám se ale, že se jedná o téma přínosné a v dnešní době aktuální. Jako informační pracovník, knihovník a metodik jsem si vybrala právě toto téma, blízké mému pracovnímu zaměření.

Informační zdroje se stále rozrůstají, ke klasickým tištěným zdrojům přibýly elektronické informační prameny. Cílem mé práce je v teoretické části představit jak klasické tak i nové druhy informačních zdrojů. V praktické části se snažím poukázat na využitelné zdroje pro odbornou pedagogickou veřejnost. Mým cílem je, aby čtenář získal přehled o informačních možnostech a byl schopen co nejefektivněji získat podklady pro svou činnost v pedagogice.

Tato práce se zabývá informačními zdroji pro pedagogiku, jakožto vědecký obor, nikoliv informačními prameny pro samotnou výuku (např. matematiku, dějepis, zeměpis atd.). Pokud by se totiž zabývala možnostmi získávání informací pro jednotlivé předměty, byl by v podstatě relevantní jakýkoliv informační zdroj a rozsah práce by musel být mnohonásobně vyšší.

Součástí praktické části je akční výzkum, který má podpořit snažení o nalezení přístupné cesty k informačním zdrojům. Specifika zdrojů a akční výzkum se dotýkají prostředí Knihovny Univerzity Tomáše Bati a jsou zaměřeny na pedagogické pracovníky a studenty Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Není záměrem mé práce nijak se vměšovat do pedagogické a výukové činnosti, spíše ji podpořit vhodnými náměty.

Ve své práci se snažím ukázat i odborné elektronické zdroje, které mohou pedagogové a odborná veřejnost využívat. Strach z moderních technologií není na místě. Elektronické zdroje nejsou určené jen pro mladou generaci. Je nutné si uvědomit, že práce s nimi je už dnes, nejen pro pedagogické pracovníky, nezbytností. Doufám, že informace, které se snažím touto cestou předat, budou pro jakéhokoli čtenáře srozumitelné.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ V PEDAGOGICE

Proč by se pedagogičtí pracovníci měli zajímat o získávání aktuálních informací? Vývoj většiny věd se velmi urychlil, pedagogika není výjimkou. Rozvoj pedagogiky sice není tak dynamický jako například u chemie, u níž vycházejí aktuální články v odborném tisku prakticky denně, ale i tak je nutné, aby byla pedagogická veřejnost obeznána s novými trendy ve vývoji svého oboru.

Přestože je to pro mnohé nepopulární a řada pedagogů tento fakt podceňuje, je nezbytné, aby učitel znal nejnovější poznatky ze svého oboru. Proto je nutné umět identifikovat a využívat moderní informační zdroje. Dalším důvodem pro sběr aktuálních informací je rovněž legislativní rámec oboru. Vycházejí nové zákony, vyhlášky a směrnice a pracovníci ve školství by měli vědět, kde k těmto legislativním nařízením získají přístup.

Nejnovější informace lze získat také moderními komunikačními prostředky a informačními technologiemi. Předpokladem k jejich využívání je dovednost pedagogů s těmito technologiemi pracovat a získané poznatky předávat svým studentům. Samotná dovednost práce s informačními technologiemi ovšem nestačí, je nutné, aby se pedagogové orientovali v informačních zdrojích, chtěli s nimi pracovat a nebáli se jich využívat.

„Otázka funkční gramotnosti učitelů v informačních technologiích je aktuální v základním i středním školství na celém světě. Ze závěrů mezinárodní studie o informačních technologiích ve vzdělávání, která byla realizovaná ve 26 zemích světa, vyplynulo, že pedagogické inovace nejsou úspěšné, pokud učitelé nemají vědomosti a zručnosti, které potřebují na jejich uplatnění.“ (Jakubeková, 2008)

Ovládání informačních zdrojů není otázkou čistě teoretického vědění, ale především praktického využívání informací. Nelze říci, že tyto způsoby jsou špatné, tyto správné. Existují pouze způsoby více či méně efektivní a spolehlivé. V pedagogice a v mnoha dalších oborech lze odborné informace získávat také neoficiálními komunikačními kanály, zpracovávat je a poskytovat dál.

Mezi člověkem a informacemi se vytvořil trvalý vztah a lze říci i existenční závislost jednoho na druhém. Dnešní člověk má jen úzký prostor pro přímé poznávání; je v naprosté převaze odkázán na zdroje poznání poskytované někým jiným. (Mleziva, 2004)

2 TYPOLOGIE DOKUMENTŮ

Typologie dokumentů představuje druhy dokumentů, které slouží jako informační materiál pro studium, výuku a výzkum, například v pedagogice. Každý z nich má svá specifika, která jej odlišují od ostatních typů dokumentů, sledují odlišné cíle, mají odlišnou strukturu a mohou se využívat různými způsoby. Často se také při zpracovávání informací v praxi objevuje u jednotlivců obliba nebo převaha určitého typu dokumentů. U dokumentů se setkáváme s několika výrazy jako jsou: informační materiály, informační zdroje, publikace, dokumentace, informační příručky apod.

Tradiční formu přenosu informací představuje především publikační činnost. Je zřejmé, že publikace plní i další funkce. Je určitým kvalifikačním měřítkem svých tvůrců, je jednou z mála cest, jak vědecký či odborný pracovník může získat uznání veřejnosti, a to nejen odborné. (Vymětal, Váchová, 2000)

Není pravda, že se dnes nejvíce využívá internet coby zástupce veškerých klasických typů dokumentů. Internetu stále vládne nezměrné množství nerelevantních, pro praxi nepoužitelných informací, kterými nelze nahradit studium ověřených pramenů s jasně danými autory a stanoveným účelem. Existuje několik způsobů jak dokumenty členit podle nejrůznějších hledisek. Ve své práci se zabývám především textovými dokumenty v tištěné a elektronické podobě. Cílem je, aby čtenář pochopil toto základní členění a jednotlivé druhy dokumentů. Pro jednoznačné rozlišení používám tuto typologii:

Tištěné dokumenty:

- Knihy
- Tištěné časopisy
- Šedá literatura

Elektronické zdroje:

- Elektronické knihy
- Elektronické časopisy
- Databáze
- Šedé elektronické zdroje
- Volně dostupné zdroje na internetu

3 TIŠTĚNÉ DOKUMENTY

Pro potřeby své práce užívám rozdělení dokumentů na tištěné a elektronické. Tištěné dokumenty představují klasický zdroj studia i výuky, mají několik set letou tradici. V akademickém světě stále vzbuzují větší důvěru než zdroje elektronické. Jako tištěné zdroje rozumíme informace zaznamenané na hmotném nosiči, které lze uchovat v místě a čase.

Materiál určuje trvání dokumentu, skladovatelnost, způsob ochrany, ovlivňuje způsob výroby dokumentu, náklad, distribuci. Teoreticky lze informace zaznamenat na libovolný materiál. Dnes je to ze sta procent papír. Libovolné informace jsou na papír zaznamenávány tiskem. (Sedláčková, Marvanová, 2007)

3.1 Kniha

„Rukopisný, tištěný nebo jakýmkoliv způsobem rozmnožený dokument, který je graficky a knihařsky zpracovaný do tvaru svazku a tvoří myšlenkový a výtvarný celek.“ (Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy, c2005)

Jedná se o vydavatelem nebo nakladatelem veřejně (oficiálně) vydaný dokument. Pro knihu je typické, že je obsahově kontinuální, celý obsah má jednotnou grafickou úpravu, popisuje jednu tematiku nebo se zabývá tematickými okruhy podobného zaměření. Nevychází na pokračování – je to neperiodická publikace. Pro knihu se také užívá označení monografie. O názvu knihy se hovoří i jako o titulu knihy.

Pro jednoduchou identifikaci jsou oficiálně vydávané knihy opatřeny Mezinárodním standardním číslem knihy (ISBN). Toto standardní číslo uděluje Národní agentura pro ISBN pracující při Národní knihovně ČR. V České republice se kód ISBN přiděluje knihám od roku 1989.

V současné době zažívají velký rozmach audio knihy. Běžně je k dostání audio beletrie, která může sloužit i ke vzdělávání pedagogů a studentů. Například poslouchání povinné školní četby jako osvojování si literatury pro žáky. Odborná literatura v audio formě není rozšířená. V říjnu 2009 vznikl na půdě Masarykovy Univerzity projekt Audioknihy.net (<http://www.audioknihy.net/>).

„Jedná se o komplexní web zabývající se veškerým děním kolem světa audioknih. Důležitou součástí je budovaný rozcestník všech vydavatelství audioknih v České republice spolu s jejich veškerou audioknižní produkcí.“ (Škytová, Kapounová, 2010)

Při výběru knihy a jejím studiu je důležité věnovat pozornost rozsahu požadované tematiky v knize nebo v jednotlivých kapitolách. Úroveň odbornosti textu se v mnoha případech liší. Tyto informace získáme z obsahu, úvodu nebo předmluvy. Zde by se měly objevit základní informace o obsahu a odborné úrovni knihy. Odborná publikace vyšší úrovně obsahuje věcný nebo jmenný rejstřík umístěný obvykle za textem knihy. Kniha může poskytnout další zdroje pro pedagogické studium v rámci použité literatury.

3.1.1 Skripta

Mezi knihy lze zařadit i skripta pojednávající o pedagogice. *„Skriptum je tzv. prozatímní učební text určený pro vysokou školu, kde má zpravidla dočasně nahradit chybějící vysokoškolskou učebnici.“ (Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy, c2005)*

Skripta s pedagogickou tematikou vznikají na pedagogických fakultách, ústavech a odděleních vysokých škol. Jsou vydávány v nízkém počtu (např. 50-200 kusů), nemají velkou technickou úroveň (měkká vazba, prosté formátování textu), neprocházejí jazykovou úpravou, ale mívají přiděleno ISBN.

Jsou dohledatelné v edičních střediscích vydávajících univerzit nebo v jejich knihovnách. Jejich účelem je nabídnout studentům ke studiu okruhy, které nejsou zpracovány v dostupné literatuře nebo nejsou zpracovány v dostatečném rozsahu pro výuku. Pedagogům mají ulehčit práci a poskytují kvalitní oporu pro výuku.

3.1.2 Knihovny

Kniha je stále nezastupitelným a efektivním informačním zdrojem. Tento oficiální poznatek posiluje vědomí, že knihovny, které jsou nejběžnějšími institucemi, zpřístupňujícími knihy, nezaniknou. Je pouze nutné, aby flexibilně reagovaly na rozvoj moderních informačních technologií a adekvátně tomu přizpůsobily svoje informační služby. Ve fondech „tradičních“ knihoven by však i nadále měly převažovat knihy. Slovo „tradiční“ v předcházející větě zdůrazňuje fakt, že kromě těchto knihoven již v dnešní době existuje řada elektronických, digitálních či virtuálních knihoven, které nabízejí svoje informační

služby v elektronické formě. Avšak i pro tradiční knihovnu je již v dnešní době samozřejmostí, že některé služby, jako například katalog, jsou dostupné i v elektronické formě.

3.2 Tištěné časopisy

Časopisy mají také různé názvové ekvivalenty, užívá se výrazu seriály, periodika nebo také žurnály. Co mají společné je, že se jedná o dokument pravidelně vycházející v určitém intervalu (týdenní, dvoutýdenní, měsíční apod.), který se dotýká určitého tématu a obsahuje články na dané téma. Objevují se i časopisy nepravidelně vycházející.

V časopisech vycházejí aktuální poznatky z teoretické i praktické oblasti, na jejich tvorbě se podílejí jak odborníci, tak i ne zcela erudovaní nadšenci. Tento rozdíl je především znát v úrovni časopisů. Existují periodika na vysoké vědecké úrovni, mezinárodně uznávaná, a také periodika regionálního charakteru, kde se k problematice vyjadřuje i neodborná veřejnost.

Časopisy jsou relativně dobře cenově dostupné, i když u prestižních zahraničních seriálů to rozhodně nebývá pravidlem. Časopisy se pořizují na základě tzv. předplatného. Zájemce si předplatí pravidelné dodávání časopisů pro určité období. Zárukou je mu okamžitá dostupnost časopisu ihned po vydání, časopis je distribuovaný na adresu předplatitele.

Identifikačním znakem u časopisů je tzv. Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN). V České republice je zaveden od začátku 70. let, byl dodatečně přidělován i starším časopisům. Databáze v Česku přidělených ISSN je dostupná na (<http://www.techlib.cz/cs/295-issn>).

3.2.1 Currentové služby

V souvislosti s tištěnými časopisy se objevuje služba Current Contents (CC). Jedná se o zasílání obsahů odborných časopisů jednotlivcům pro soukromé studijní a výzkumné účely. Službu CC poskytují knihovny, které svým uživatelům na základě registračních údajů posílají obsahy jednotlivých čísel časopisů. Obsahy jsou zasílány poštou, nebo jsou vyzvedávány osobně v dané knihovně. Elektronické zasílání je problematické a nese sebou nemalé finanční náklady pro uživatele.

Obsahy časopisů se mohou objevovat i v elektronickém katalogu knihovny jako součást bibliografického záznamu o časopisu (např. u vybraných zahraničních časopisů).

Služba Current contents nepatří mezi standardní služby knihovny, ale pokud uživatel narazí na tuto službu v rámci nějaké knihovny, vždy je k jeho dobru, když ví, co tato služba znamená a jak ji může využít. Obsah časopisu, stejně jako u knih, vypovídá o názvech a zaměření článků a o jejich rozsahu. Current Contents se neuzívá jen u tištěných časopisů, vyskytuje se i u elektronických časopisů. Na dodání CC může navazovat dodání plných textů článků.

3.2.2 Impakt faktor

Dalším pojmem, se kterým se lze setkat v případě časopisů, je impakt faktor. Jedním z přístupů k hodnocení vědecké práce jsou scientometrické ukazatele. Kam patří i hodnocení podle impakt faktoru.

„Základní východiska pro vědeckou činnost jsou prostá:

- *Každý autor používá při vzniku článku, příspěvku do sborníku aj. obvykle řadu pramenů. Může na ně navazovat, používat jako argumenty pro podporu svých výsledků apod.*
- *Předpokládá se, že je-li práce některého autora citována jiným autorem, znamená to, že je čímsi zajímavá a že její autor má tudíž určité odborné renomé.*
- *Rovněž tak se předpokládá, že je-li citován článek z některého časopisu, má tento časopis určitou odbornou úroveň.“* (Co je impakt faktor, 2008)

A tady přichází na řadu impakt faktor nebo také faktor vlivu. *„Znamená průměrný počet citací, uváděných časopisem v běžném roce, na články publikované časopisem ve dvou letech předcházejících.“* (Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy, c2005).

Vzniklý koeficient předznamenává kvalitu a úroveň daného časopisu. Čím vyšší je impakt faktor časopisu, ve kterém například publikoval nějaký pedagog, tím více je jeho publikační činnost hodnocena a zvyšuje mu odbornou prestiž.

Evaluační vědecké činnosti na základě použití impakt faktoru je na jednu stranu přijímána jako objektivní nástroj pro analyzování odborné komunikace, ovšem na druhou stranu se objevuje i záporná kritika, která poukazuje např. na negativní citace nebo prestižní citování. (Impakt faktor, c2003- 2009)

3.3 Šedá literatura

Šedá literatura představuje skupinu dokumentů, které jsou neoficiálně nebo polooficiálně publikované. Definice šedé literatury stejně jako dokumenty, které do této skupiny patří, se mění. Informace, které pocházejí ze šedých zdrojů, se považují za stejně relevantní jako informace z běžně dostupné (oficiálně publikované) literatury. Na šedou literaturu se vztahuje stejně jako na běžně publikovanou autorský zákon, a i v případě citování se šedá literatura řídí obvyklou normou.

Šedá literatura nese tyto znaky:

- Není dostupná v běžném prodeji.
- Je vydávána v omezeném množství.
- Hůře se vyhledává.
- Přináší aktuální, mnohdy důvěrné informace.
- Význam pro úzký okruh odborníků.
- Vyskytují se v tištěné i elektronické podobě.
- Rychlé šíření díky internetu.

3.3.1 Nejběžnější typy šedé literatury

- vědecko-kvalifikační práce - diplomové, disertační a habilitační práce
- zprávy - výzkumné (výsledky řešení výzkumného úkolu), technické, vývojové, studijní, cestovní, výroční
- materiály z konferencí - konferenční sborníky, preprinty (předtisky - konferenční příspěvky)
- firemní literatura (interní tisky) - firemní monografie, periodika, prospekty, adresáře, návody, ceníky, výroční zprávy, nepublikované překlady (propagační, informační a instruktážní funkce s cílem prodat výrobek, službu nebo činnost)

V případě pedagogiky můžeme určitě hovořit o šedé literatuře v souvislosti se sborníky z odborných pedagogických konferencí, dostupných v omezeném tištěném množství převážně pro účastníky konference a v elektronické podobě na webových stránkách konference nebo na CD disku, který je k prodeji či volně k dispozici po ukončení konference. Pre-

zentace nebo příspěvky v textové podobě jsou šířeny neoficiálními komunikačními kanály (osobním kontaktováním kolegů).

Významným informačním zdrojem ze šedé literatury jsou vysokoškolské kvalifikační práce. U vysokoškolských kvalifikačních prací existuje povinnost vysoké školy zveřejnit vysokoškolskou kvalifikační práci, zároveň se jedná z hlediska zákona o archivnictví o archiválii. Existují vysoké školy v ČR, které zpřístupní úplný text diplomové práce či disertace včetně posudků oponentů komukoli v elektronické podobě, oproti tomu existují školy, které tištěný výtisk předají k prezenčnímu půjčování do knihovny a omezí rozsah kopírování či jej zcela zakáží. (Novák, 2008)

Za obdobu firemní literatury lze u pedagogiky považovat materiály nejrůznějších školských a vzdělávacích zařízení, které vydávají pro své potřeby metodické a studijní dokumenty, které volně distribuují na internetu nebo tisknou v omezeném nákladu. Nemálo publikací vzniká jako první vydání u malých společností, posléze je zaznamenáno odbornou veřejností a v případě kvalitní práce je již další vydání realizováno v „oficiálním“ nakladatelství.

Výzkumné zprávy jsou jedním z těch zdrojů, které se špatně vyhledávají, nesou důvěrné informace a mají význam pouze pro úzký okruh specialistů. V českém prostředí patří výzkumné zprávy mezi přísně střežené know-how, v zahraničí a ve specializovaných zahraničních informačních zdrojích jsou výzkumné zprávy lépe dostupné.

4 ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Cena informací neustále vzrůstá, vzrůstá i počet společností, které se zabývají distribucí informací. Svou velmi podstatnou roli v tomto informačním průmyslu získaly elektronické zdroje. Ať už se jedná o původní tištěné zdroje, které se digitalizováním staly elektronickými zdroji, nebo zdroje které už jako elektronické vznikly.

Z hlediska typologie dokumentů můžeme rozlišovat elektronický zdroj "čistý" (např. počítačový program), nebo elektronický zdroj, který obsahem odpovídá jiným typům dokumentů, jako jsou knihy, zvukové záznamy, videozáznamy či seriály (např. elektronická kniha, elektronická mapa, soubor MP3, soubor AVI či elektronický časopis). (Stodola, 2009)

Elektronický dokument je tedy takový dokument, který je čitelný strojem (počítačem). Jedná se o soubor dat, který je pro uživatele čitelný v určitém počítačovém programu. Dnešní elektronické zdroje už představují nejenom tištěné dokumenty, ale čím dál víc se objevují multimediální dokumenty.

Podmínkou pro četbu elektronických dokumentů je obrazový výstup – obrazovka počítače, notebook, mobil, nebo i elektronické hlasové zařízení pro zrakově postižené apod. Elektronické zdroje lze nejen číst, ale i měnit jejich obsah, vytvořit tištěnou podobu. Internet navíc umožňuje rychlé šíření elektronických dokumentů, tvoření kopií nebo sdílení s více uživateli.

„Odborný text se stává dynamickým, umožňuje propojení mezi jednotlivými texty, komunikaci mezi autory a nakonec dokument může být doplněn i o další služby, jako jsou připravené semináře, možnosti objednávky a nákupu, vstup do diskusních skupin, zprávy z konferencí apod.“ (Sedláčková, Marvanová 2007)

4.1 Elektronické knihy

Každý si jistě dokáže představit klasickou knihu, které je zpracovaná v elektronické podobě. Elektronické knihy jsou nejčastěji dostupné na internetu, a to jak zdarma, tak i na placených stránkách. Elektronické monografie zatím nejsou tak rozšířené jako elektronické časopisy, avšak postupně nabývají stále většího významu.

Důvodem, proč elektronické knihy stále nedosahují významu elektronických seriálů, je z velké části jejich velikost. Zatímco článek v elektronickém časopise zabere pouze několik stránek, knihy jsou rozsáhlými díly a jejich elektronické publikování není pro vydavatele

jednoduchou záležitostí. V souvislosti s expanzí elektronických knih je nutné rovněž řešit citlivé otázky autorského práva, protože elektronické publikování se stává stále jednodušším a riziko zneužití autorského díla je tak velmi vysoké. Elektronické knihy skýtají řadu výhod. Stále existují zavilí odpůrci tohoto způsobu četby, ale pro potřeby studia a výzkumu jsou elektronické knihy kvalitní pomůckou. Kromě 24hodinového přístupu, jednoduššího výběru požadovaných částí patří mezi výhody elektronických knih možnost fulltextového vyhledávání a úspora místa v pracovnách pedagogů a regálech knihoven. Studenti nemusí spoléhat na počet výtisků daného titulu v knihovně, ale několik studentů naráz může využívat elektronickou verzi.

Naše vnímání textu je ovšem svázáno velkou tradicí čtení textu z „papíru“. Spousta uživatelů elektronické knihy vítá, ale není zvyklá a těžko se smiřuje se čtením textu v počítači. Tento nedostatek se začíná odbourávat vývojem čteček elektronických knih, který mají e-book přiblížit přirozenějšímu knižnímu formátu a zjednodušit využívání elektronických knih. Objevují se jak samostatné knihy, tak opět se poskytují kolekce knih. Je možné zajistit trvalý nákup nebo formu předplatného, obdobně jako u databází nebo časopisů – placení poplatku za zpřístupnění na předem určené období. U knih se neobjevuje žádný impakt faktor pouze ojedinělé ratingové žebříčky, které nejsou univerzální.

4.2 Elektronické časopisy

Velké množství časopisů, které v minulosti vycházely v tištěné podobě, jsou již nyní dostupné pouze elektronicky. Některé existují v obou podobách. Klad tištěných periodik je v možnostech retrospektivy. Starší čísla časopisů jsou v tištěné formě i nadále k dispozici, zatímco v elektronické podobě tato retrospektiva ještě v mnoha případech nebyla zpracována, a tudíž jsou online dosažitelné pouze nejnovější čísla daného periodika.

Elektronická podoba periodik je pro uživatele mnohem výhodnější. Přístup k elektronickým dílům není omezený otevírací dobou knihovny, prezenční výpůjčkou nebo nutností kopírovat pouze ve studovně. Časopis je možné za pomoci dálkového přístupu otevřít kdekoli, vytisknout si pouze požadovanou část z vlastní tiskárny. Je možný nákup jednotlivých článků přes internet. Pro potřeby informačních institucí lze nakoupit tématické balíčky – předem dané kolekce časopisů, které jsou cenově zvýhodněné. Existují kolekce vyhraněné oborově i multioborové kolekce. Cena elektronické verze periodik je ve většině

případů stále vyšší než u tištěných periodik. Nejprestižnější oborové databáze jsou složeny z článků z vybraných elektronických periodik.

Elektronické časopisy jsou přístupné prostřednictvím internetové sítě, přístupné jsou tak neplacené i placené elektronické časopisy. Hodnota obsahu volně dostupných (neplacených) elektronických časopisů ale často nedosahuje potřebné odborné úrovně. Pokud chce uživatel získávat skutečně odborné a vysoce aktuální články, je vhodné čerpat z placených periodik. Pro přístup k tomuto placenému obsahu je opět nutné využít služeb knihoven nebo odborných informačních institucí. Ty totiž mají, na základě smluv s vydavateli odborných elektronických časopisů, přístup k plným textům článků z těchto periodik. Velké zvýhodnění mají v tomto směru studenti vysokých škol, neboť u univerzitních knihoven bývá pravidlem, že mají přístup k velkému množství titulů odborných elektronických časopisů.

4.3 Databáze

Databázi lze definovat jako specializovaný systém, do něhož jsou vkládány informace (soubory dat). V oblasti vědeckých databází jsou pod pojmem informace myšleny formalizované záznamy zdrojových dokumentů. Vědecké databáze povětšinou zpracovávají články z odborných časopisů, a z nich tvoří jednotlivé záznamy.

Databáze však mohou obsahovat i záznamy jiných dokumentů, například knih, disertačních prací, patentů, výzkumných zpráv atd. Databáze neobsahují pouze aktuální dokumenty, jejich součástí je tzv. retrospektiva – dokumenty, které byly publikovány v minulých letech. Přístup do prestižních odborných databází je placený. Zaplacením poplatků si uživatel zajišťuje přístup k informacím, které databáze nabízí. S uhrazením poplatků zároveň uživatel podepisuje smlouvu nebo souhlasí s licenčními podmínkami databáze.

V licenčních podmínkách se upravuje způsob přístupu, možnosti přístupu, rozsah informací, ke kterým má uživatel přístup, časová omezenost přístupu, nebo například podmínky změny v přístupu k databázím. Dá se říci, že se jedná o elektronické předplatné, s určitou dobou platnosti. Toto předplatné u jednotlivých databází představuje běžně ročně stotisícové částky. Vedle předplatného existuje ještě systém platby za jednotlivý přístup (pay as you go), ten je ovšem v prostředí knihoven nevyhovující.

Nejčastěji jsou informační zdroje zakupovány konsorciální formou. Ta předpokládá, že knihovny a instituce, které mají zájem o pořízení určité databáze, vytvoří konsorcium. In-

stituce pověřená vedením konsorcia pak jedná za všechny účastníky s producenty informačních služeb. Některá konsorcia stát finančně nedotuje. (Fabián, 2009)

Kromě placených databází se vyskytují i databáze volně přístupné. Pro bezplatný přístup je někdy vyžadována registrace uživatele. Standardní jsou různé dlouhé testovací přístupy. Na webových stránkách databází jsou k dispozici návody pro jejich využívání ve formě interaktivního tutoriálu, PDF dokumentu nebo nápovědy s funkčními odkazy. Přístup k databázím v dnešní době je běžný prostřednictvím internetového rozhraní. Doby, kdy byly databáze a jejich obsah zpřístupňovány na CD-ROMu s pravidelnými aktualizacemi, jsou již pryč. Tyto služby jsou distributory nabízeny, ale nejsou příliš využívány. Masově rozšířený je online přístup. Podstatnou roli má dnes rychlost přenosu a úplnost informace.

„Po zaplacení poplatků přistupuje uživatel do databáze bez jakýchkoli restrikcí na základě shody IP adresy počítače s podmínkami uvedenými v licenční smlouvě. Zadávání hesel pro přístup do systému je spíše výjimečné. Autorizovaný uživatel má navíc obvykle i možnost tzv. vzdáleného přístupu, který mu umožňuje vyhledávání v databázi i z domácího počítače. Přidělení potřebné IP adresy je přitom řešeno pomocí různých technologií (proxy servery, VPN, autentifikační systémy).“ (Fabián, 2009)

4.3.1 Typy databází

Existuje pochopitelně celá řada členění databází. Důležité je rozdělení na placené a volně dostupné databáze, a také rozdělení na české a zahraniční databáze. Zahraniční databáze jsou mnohem sofistikovanější než české, o mezinárodním věhlasu nebo počtu záznamů nemluvě. Běžné je také členění na polytematické (všeoborové) a jednooborové přímo zaměřené na obory lidské činnosti (pedagogika, psychologie, sociologie atd.). Rozdělení databází na přírodní a humanitní vědy je také možné.

Podle typu obsažených dat lze databáze rozdělit do těchto tří základních skupin:

- Bibliografické databáze

Obsahem těchto databází jsou bibliografické záznamy dokumentů, záznam o primárním dokumentu. Kromě běžných bibliografických údajů, jako je název či autor, přináší databáze informaci o dostupnosti daného dokumentu. Jedná se tudíž o identifikační zdroj, který neumožňuje přístup k plnému textu, ale informuje o existenci a lokaci dokumentu. Bibliografické databáze jsou většinou vybaveny pouze abstrakty. V současné době se spousta biblio-

grafických databází snaží o doplňování plných textů. Tento druh databází se vyznačuje velkou retrospektivou a pravidelnou aktualizací.

- Plnotextové databáze

Tyto databáze obsahují plné texty primárních dokumentů, celé články z časopisů a novin, plné texty dizertačních prací nebo odborných knih, patentů nebo norem. Důležitá je pravidelná rychlá aktualizace, denně nebo týdně. Fulltextové databáze, jak se jim přejatě z angličtiny říká, využívají velmi výkonných vyhledávacích mechanismů a složitých algoritmů tak, aby uživatel získal co nejefektivnější výsledek. Plné texty bývají dostupné v textových programech typu Microsoft Word, PDF formát, HTML formát. Databáze nabízí možnost stažení plných textů, umožňují správu dokumentů ve složce, zaslání fulltextu emailem.

- Faktografické databáze

Faktografické databáze jsou specifické díky typům informací, které obsahují. Jedná se o údaje, data, tabulky, adresáře nebo statistiky. Tento typ databází je rozšířený zejména ve fyzice a chemii (např. popis chemických látek a sloučenin), ale také v ekonomice (statistiky) nebo v geografii (údaje o jednotlivých státech). Faktografické databáze mají za úkol dávat přímou odpověď na dotaz. (Vymětal, Váchová, 2000)

4.4 Ostatní volně dostupné zdroje na internetu

Obsah internetu není lehce regulovatelný. Za volně dostupné informace nikdo neručí. Existuje zde nezměrné množství dokumentů ze všech vědeckých disciplín. Je snadnější způsob získání informací? Vyhledávání kvalitních a relevantních informací je obtížné. Od volně dostupných zdrojů nelze očekávat aktuální data, životnost stránek je nízká. Spousta dokumentů existuje v několika pozmeněných nelegálních kopiích. Odborné informace se získávají převážně z licencovaných databází nebo na specializovaných internetových portálech. Internetové portály jsou velmi rozšířené. Existují jak pro jednotlivé obory, tak pro internet celkově. Mají pevnou strukturu a uživatelsky příjemné prostředí. Portály obsahují katalogy odkazů, díky kterým plní funkci internetových rozcestníků. Součástí portálů se také staly reklamní bannery, většinou tématicky laděné.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro tuto práci jsem jako metodologii výzkumu zvolila akční výzkum. Vycházela jsem z vlastních praktických zkušeností a zkušeností kolegů – informačních pracovníků. Akční výzkum není jen souhrnem dat, znamená především reflexi určitého problému, plánování, jakým způsobem daný problém odstranit, a samotnou akci – řešení problému s následnou interpretací výsledků. Své místo našel akční výzkum právě v pedagogice, kde umožňuje učitelům konstruktivně řešit výchovné problémy vycházející z praxe. Podstatný výsledek akčního výzkumu je změna chování, postojů nebo postupů, které byly počátečním problémem

„Akční výzkum zahrnuje výzkumníky, učitele a další zúčastněné. Jedná se o výzkum praktický, nikoli teoretický. Učitelství výzkum je příkladem akčního výzkumu, protože cílem učitelství výzkumu je shromáždit oprávněné důvody pro změnu některého aspektu současného přístupu. Tento přístup kontrastuje s tradičním pedagogickým výzkumem, jehož účelem je obvykle zkoumání širokých zobecnění o výuce a učení. V akčním výzkumu je třeba plánovat, jednat, pozorovat a reflektovat; a pak celý proces zopakovat. Cílem tohoto přístupu je neustálé sebehodnocení a zlepšování výukové praxe jednotlivce.“ (Wile, c2001)

Informační zdroje pro metodologii akčního výzkumu můžeme hledat spíše v zahraničí nebo v prostředí internetu. České publikace na toto téma jsou omezené, spíše se jedná o jednotlivé články a neoficiální zdroje (šedou literaturu), které si tvoří jednotliví pedagogové jako studijní oporu pro vlastní studium nebo výuku studentů.

Pro práci by se dal jistě dobře využít i kvantitativní výzkum, zaměřený na znalost a využívání informačních zdrojů pro pedagogiku. Respondenty takového výzkumu by byli studenti pedagogů na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně nebo samotní pedagogové. Výsledek by byl ovšem jen soupis využívaných a nevyužívaných zdrojů.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem mé práce je poukázat na existenci praktických zdrojů v pedagogice, konkrétní „pedagogické“ zdroje, nikoli jen obecné prameny. V akčním výzkumu chci ukázat, proč se informační zdroje nevyužívají, proč je nutné používat konkrétní oborové informační zdroje a jakým způsobem lze situaci změnit. Cílem tohoto akčního výzkumu je zkvalitnění informačního vzdělání studentů. Jedná se jak o změnu ve vzdělání, tak i osobnostní rozvoj.

5.2 Výzkumný problém

Při poskytování informačních a výpůjčních služeb v Knihovně UTB jsme s kolegy zjistili základní nedostatky v informačním vzdělání studentů vysoké školy. Také u pedagogů byly zjištěny velké rezervy v informační oblasti. Toto pozorování je založeno na více než jednoročním působení knihovny v nových prostorách Univerzitního centra. Informační gramotnost a informační vzdělání by mělo být dnes prioritou, v akademickém prostředí obzvlášť.

Výzkumný problém spočívá v informační gramotnosti a znalosti vhodných informačních zdrojů. Tyto poznatky se dají více či méně aplikovat na jakýkoliv ze studijních oborů na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Pro potřeby svojí práce aplikuji výzkum na obor pedagogiky. Problémem je, jak studenty seznámit s existujícími zdroji, jak je přimět k práci s těmito zdroji a správné aplikaci získaných poznatků.

Informační pracovníci a knihovníci si nečiní nárok nebo snad monopol na vzdělávání akademických pracovníků a studentů v této oblasti. Jako pracovníci, kteří dennodenně pracují s informacemi a po nichž uživatelé žádají vyhledání odborných informací, ale cítí knihovníci potřebu zasadit se o rozšiřování povědomí o informačních zdrojích. (Jinak jejich působení pozbývá smyslu.)

Současným trendem v knihovnictví je ukázat informačního knihovníka jako informačního konzultanta a odborníka, na kterého je možné se obrátit a který poskytne odbornou informaci. Tyto služby lze poskytovat různými způsoby, což se snažím ukázat v akčním výzkumu, s ohledem na pedagogiku.

6 AKČNÍ VÝZKUM

V akčním výzkumu se budu řídit pěti kroky tak, jak je definuje americký pedagogický výzkumník Richard Sagor:

- „*formulace problému*
- *sběr dat*
- *analýza dat*
- *sdělení výsledků*
- *akční plán*“

(Sagor in Nezvalová, 2002)

6.1 Formulace problému

V současné době je velmi žádoucí orientace v informačních zdrojích, to, aby je studenti uměli využívat správným způsobem a výsledkem tohoto využití informací by měly být uspokojivé vědecké odborné výstupy jako je výzkum, publikační činnost v časopisech, přínosné disertační nebo habilitační práce apod. To není možné bez adekvátních dovedností.

Orientace v knihovně (kde najít časopis, kde knihu, určitý obor nebo téma) je pouze základ. Pro spoustu studentů je toto maximální informační gramotnost, pokud nepočítáme vyhledávání na internetu pomocí vyhledávače Google. Někteří pedagogové ovšem také nepřesáhnou tyto znalosti. Výsledkem jsou pak studenti neschopní analýzy informačních zdrojů, termín rešerše slyší mnozí až v knihovně, monografie a seriál jsou pojmy zcela neznámé.

Informační pracovníci jsou samozřejmě poskytovateli služeb informačně-referenčního charakteru, ale vzhledem k prostředí, ve kterém se pohybují, očekávají určitou úroveň znalostí a dovedností, které se jim od studentů nedostává.

Účelem výzkumu je zlepšení praxe a aplikování teoretických znalostí v běžném životě. Výzkum má skupinový charakter – podílí se na něm více osob a je celoškolsky zaměřený na jednotlivé fakulty a ústavy. Je třeba si uvědomit, že úroveň informační gramotnosti na jednotlivých fakultách je značně rozličná, stejně jako přístup pedagogů.

6.2 Sběr dat

Data pro akční výzkum jsem sbírala několika způsoby. Jelikož se může jednat pro určité skupiny o citlivé informace, jsou uváděné údaje neadresné. Pro sběr dat nebylo třeba uměle

vyvolávat určitý typ situace, ani nijak uměle simulovat chování účastníků výzkumu. Výzkum je prováděn dlouhodobě a v přirozeném prostředí. Zkoumání jsou uživatelé Knihovny UTB, jak studenti, tak pedagogové. Jsou hodnoceny pouze průkazné a pro výzkum podstatné informace.

Pro potřeby výzkumu jsem analyzovala dokumenty na webových stránkách jednotlivých fakult nebo ústavů, kde jsou vystavovány sylaby k předmětům, pokyny pro vypracování vysokoškolských kvalifikačních prací a další studijní materiály. Z těchto dokumentů lze jednoduše vyčíst, zda jsou studenti vedeni k informačním zdrojům a k jakým. Doporučení, která dostávají od pedagoga, ukazují jeho úroveň znalosti informačních zdrojů a to, jak směřuje své studenty. Uvádím zde příklady dokumentů, kterých se dotýká problematika informačních zdrojů. Data jsem nasbírala také při neřízených rozhovorech s učiteli a studenty při běžném provozu v knihovně. Zkušenosti s dotazníky uvádím v následující podkapitole 6.3. Analýza dat.

6.3 Analýza dat

Zjištěné údaje jsou evidovány a konzultovány s kolegy v rámci interních porad a sociální sítě. Evidují se dotazy a chování uživatelů, které se odlišují od standardních informačních situací. Mnohdy je při řešení třeba spolupráce více informačních pracovníků.

6.3.1 Analýza dokumentů

Z analýzy dokumentů na webových stránkách lze vyčíst následující informace:

- Sylaby jednotlivých předmětů (např. diplomové semináře)

Zde se dozvědí studenti 3. a 5. ročníků, jak citovat literaturu, jak vytvořit rešerši, kde najít zdroje pro svou práci. Tyto semináře jsou určeny především studentům prezenčního studia.

- Sylaby předmětů výpočetní technika, multimédia apod.

V rámci těchto předmětů jsou možné exkurze v knihovně, určené převážně pro první ročníky, v rámci těchto exkurzí se studenti mohou seznámit s informačním prostředím. Tyto exkurze jsou důležité, ale dále nenavazují, velké množství informací najednou nejsou studenti schopni pojmout. Nechápu souvislosti. Nevěnují pozornost obsahu exkurze.

- Upozornění na přednášky

Knihovna nebo externí odborníci nabídnou přednášky přímo na fakulty, a ty na nabídky reagují. Tito hosté přednášejí například pro doktorandy a vyučující způsoby vyhledávání v databázích apod. V rámci projektů, které vznikají na Univerzitním institutu Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, jsou k dispozici různé vzdělávací akce.

6.3.2 Rozhovory

Knihovna je vnímána pouze jako půjčovna knih, nejsou od ní očekávány odborné aktivity. Pokusy informačních pracovníků o minimální výchovu či usměrňování studentů nejsou vnímány pozitivně. Studenti nerespektují určená pravidla, chtějí mít volnost, svobodu. Neuvědomují si časové ztráty a informační šum, který si způsobují chybějící informační gramotností.

Úroveň jejich informační gramotnosti spočívá pouze v e-mailové a chatové komunikaci, v jednoduchých prezentacích, které nejsou mnohdy schopni ani vytisknout na multifunkční tiskárně se slovy, že takový stroj je nad jejich chápání. Chybí jim empatie vůči potřebám druhým a bezostyšná pomoc druhé osobě je téměř zázrak. Tento vzrůstající egoismus je však nezřídka pedagogy považován za rys konkurenceschopné inteligentní osobnosti.

6.3.3 Dotazníky

Dotazníková šetření se doposud dotýkala pouze kvality a nekvality služeb knihovny. Z výsledků ovšem vždy vyplynulo, jak malé procento studentů chápe vůbec informační zdroje a systém knihovny. Zajímají je zcela nepodstatné věci jako například rozšíření provozní doby knihovny, ovšem ne z popudu nutnosti studia v knihovně, ale zajišťování osobních aktivit neslučitelných se studiem (pouštění videí, chatování, intimní schůzky). Dále si studenti stěžují na nedostatek knih, a to ne, jak by se zdálo, na nedostatek určitých titulů, ale celkově. Nedokáží pracovat s informačními prameny, pokud nenajdou knihu na své téma, nezamýšlí se, že může jít pouze o podkapitulu, nehledají v časopisech nebo v elektronických zdrojích.

Na zamyšlenou samozřejmě je, zda není pochybení na straně Knihovny UTB. Dennodenně jsou poskytovány individuální referenční a informační služby jak vyhledávat, kde hledat a jak se v informacích orientovat. V realizační části tohoto výzkumu jsou uvedeny další možnosti, které knihovna může uživatelům nabídnout.

Po určitém období, kdy budou aplikovány nové metody a způsoby informačního vzdělávání, lze dotazníkové šetření použít právě pro zhodnocení výsledků z těchto opatření vyplývajících.

6.4 Sdělení výsledků

Na základě sběru a následné analýzy dat vycházejí tyto výsledky:

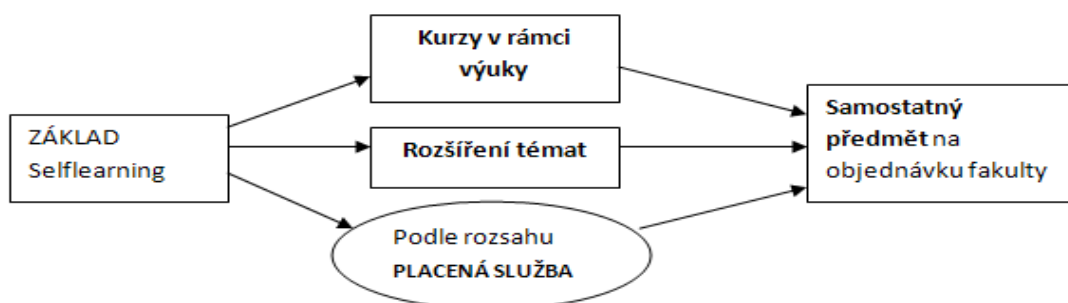
- Studenti tápou, nejsou schopni samostatné práce s informačními zdroji, ani podle návodů a instrukcí v knihovně.
- Studenti vyžadují při řešení problému komunikaci s informačními pracovníky.
- Studenti nejsou schopni reprodukování získaných poznatků. Opakovaně se ptají na stejnou problematiku, která jim byla vysvětlena vyhovujícím způsobem.
- Úroveň informační gramotnosti samotných pedagogů je nevyhovující, nesdílejí informace se studenty. Sami potřebují školení či další vzdělávání, které ovšem už dopředu podceňují.
- Zájem o informační vzdělávání není na všech fakultách stejný.
- Fakulty a ústavy nejsou v současné chvíli nijak popoháněny k takovýmto aktivitám.
- Aktivity, které Knihovna UTB vyvíjí v informační výchově, narůstají.

6.5 Akční plán

- Pro lepší komunikaci Knihovny UTB se studenty je nutné založit komunitní prostředí, kde by bylo studentům předkládáno informační vzdělávání, v pro ně srozumitelné podobě. Aby byla takto vedená informační výuka úspěšná, musí mít tyto podstatné znaky: jednoduchost, neformálnost, multimediálnost, možnost reakce obou stran.
- Vytvoření textové zkrácené opory po jednoduchou orientaci v knihovně.
- Rozšíření nabídky informačního vzdělávání, které zajišťují pracovníci knihovny.
- Individuální přístup ke studentům Univerzity třetího věku.
- Zlepšení podmínek pro studenty kombinovaných studijních programů.
- Inicivace kurzů informačních vzdělávání na jednotlivých fakultách formou e-learningových kurzů ve virtuálním prostředí.
- Jednání o akreditaci kurzu informačního výchovy jako nepovinného předmětu v rámci jednotlivých fakult.

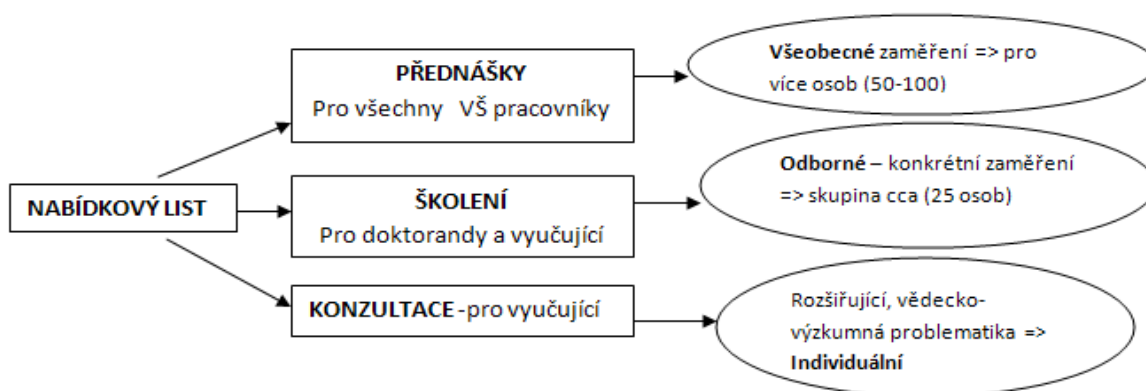
- Navázání spolupráce a iniciace informačního vzdělávání pro pedagogy a doktorandy.

Informační vzdělávání Knihovnou UTB lze realizovat ve dvou oblastech se dvěma specifickými uživateli. Tou první je vytvoření atraktivních materiálů pro studenty, které lze rozšířit od základních selflearningových (samovýukových) kurzů v internetovém prostředí až po samostatný předmět sloužící jednotlivým fakultám. Bariérou se však stává finanční stránka věci. Informační pracovníci tuto činnost nechtějí vykonávat zdarma, fakulty by možná i rády poskytly prostor pro výuku informačních zdrojů, ale chybí jim finanční prostředky.

Obr. 1 Informační výuka pro studenty (vlastní pojetí)

Druhou možností pro rozvoj informačního vzdělávání je informační výchova pro pedagogy. Představuje poněkud formálnější a obsahově náročnější přednáškovou činnost. Vedou nejen informačními pracovníky knihovny, ale také externími odborníky, například specialisty na určité databáze. Cílem těchto aktivit je ukázat pedagogům nové informační zdroje pro výuku a výzkum.

Obr. 2 Informační výuka pro vysokoškolské pracovníky (vlastní návrh)

6.6 Realizace akce

V září roku 2009 byl spuštěn facebook Knihovny UTB jako neformální informační kanál nejen pro studenty (<http://www.facebook.com/knihovnautb>). Součástí facebooku knihovny jsou informační materiály týkající se knihovny, návody k reprografickým službám. Objevují se zde zprávy z knihovny, knižní novinky v knihovně. Využívají se grafické i multimediální prvky (video-audio). Knihovna získala dosud cca 1240 fanoušků, mnozí fanoušci se aktivně vyjadřují ke zprávám knihovny, stejně tak i zaměstnanci komentují příspěvky fanoušků.

Pro zlepšení informačního povědomí se v říjnu 2009 vytvořily dva letáky informující o službách knihovny, tyto letáky jsou volně k dispozici na pultu knihovny, jejich PDF verze je k dispozici na webových stránkách knihovny (<http://web.knihovna.utb.cz>).

Dále byl vybrán jeden pracovník, který zajišťuje komunikaci a individuální služby pro studenty Univerzity třetího věku. Byl určen také jeden pracovník pro komunikaci s pedagogickými pracovníky, které navštěvuje a seznamuje je s možnostmi, které knihovna nabízí. Odezvou těchto schůzek je zvýšení zájmu o informační výchovu a zlepšuje se také povědomí o knihovních službách. Podstatnou složkou těchto schůzek je poukázání na elektronické zdroje a na možnost spoluúčasti knihovny v grantových projektech, ať už co se týče informační výuky nebo nákupu informačních zdrojů.

Pro studenty kombinovaného studia zde byla pouze vyvinuta zprostředkovaná aktivita v podobě přednášky o citacích a kvalifikačních pracích. Zaměření na tento typ studentů je nutné dále rozvíjet.

Jednání o akreditaci informační výchovy jako samostatného předmětu nebyla zatím oficiálně realizována. I nadále budou rozvíjeny činnosti knihovny v rámci informační výchovy v souladu s koncepcí knihovny.

Knihovna se účastní přednáškovou činností na rozvojovém projektu Univerzity Tomáše Bati "Informační zdroje pro výzkum, vývoj a inovace a jejich využívání". Realizace proběhne v letním semestru roku 2010, přednášejícími jsou informační pracovníci knihovny s odborným vysokoškolským vzděláním.

Poslední novinkou je vydávání newsletteru knihovny, jehož účelem je informovat studenty i vyučující. Newsletter je k dispozici na webových stránkách knihovny, na facebooku knihovny a prostřednictvím e-mailové konference se dostává i k vyučujícím.

7 PRAKTICKÉ TIŠTĚNÉ ZDROJE

V teoretické části jsem se zabývala obecnými charakteristikami jednotlivých typů dokumentů, které se v mé bakalářské práci střídají s pojmem informační zdroje. V této praktické části se chci věnovat konkrétním informačním zdrojům pro pedagogiku, které by mohly sloužit jako inspirace pro studenty a pedagogy.

Struktura této části je obdobná jako u teorie, rozčlenění na tištěné a elektronické zdroje. Dále se hlouběji věnuji zdrojům pro získávání knih a skript s pedagogickou tematikou, u seriálů jsem zpracovala přehled pedagogických časopisů, v případě elektronických zdrojů se věnuji více specializovaným pedagogickým databázím a šedé literatuře. Odkazy a webové adresy informačních zdrojů jsou aktuální k datu odevzdání bakalářské práce.

7.1 Knižní produkce

Knihu, kterou člověk má zájem studovat a zpracovávat její obsah, si musí nějakým způsobem opatřit. Má si ji možnost koupit, zapůjčit nebo pořídit si reprografickou kopii nebo její sken. U koupě chci upozornit na fakt, že ceny knih stále stoupají. U odborné literatury je nutné si přivyknout vyšším cenovým relacím, není vždy možné pořídit si ke studiu dostupné základní knihy a tak uživatelé přistupují k využití výpůjčních služeb knihoven.

Běžná výpůjční doba u knih je jeden měsíc. U jedinečných knih se může objevit zkrácená výpůjční doba. Knihovna ovšem může disponovat sbírkou knih jen pro prezenční studium, tedy pouze ke studiu v knihovně. Knihovny jsou ale také limitovány rozpočtem a ne vždy se jim daří vyhovět všem uživatelům.

Nemohou si dovolit zakoupit více knižních jednotek od jednoho titulu. Pokud knihovna danou knihu nevlastní, je zde možnost využití meziknihovní výpůjční služby a knihu zapůjčit z jiné knihovny v České republice. Výjimkou nejsou ani výpůjčky ze zahraničí. Stává se už běžným, že jsou tyto meziknihovní služby placeny, je třeba minimálního krytí poštovních nákladů.

7.1.1 Vydavatelé knih a skript

Nakladatelství s pedagogickou literaturou:

- <http://www.paido.cz/> - Nakladatelství Paido - literatura pro pedagogickou veřejnost
- <http://ucebnice.fraus.cz/> - Nakladatelství Fraus - učebnice a pedagogická literatura
- <http://www.portal.cz/> - Nakladatelství Portál - knihy, časopisy a vzdělávací kurzy
- <http://www.gradac.cz/> - Grada Publishing s.r.o. - odborná literatura i pro pedagogiku

Pro učebnice a metodické příručky pro výuku slouží nakladatelství typu: Didaktis, Fragment, Fortuna, Leda, Linde, Lingea, Nová škola, Prodos, Prometheus, Rubico, Scientia, SPN-pedagogické nakladatelství

Skripta byla popsána v teoretické části jako studijní pomůcky na vysokých školách. Není pravidlem, že skripta bývají formátu A4 a sešitového typu, ani že mají menší rozsah než doporučená literatura. Skripta vydávají ediční střediska nebo fakulty, ústavy oddělení vysokých škol. Na vysokých školách, kde je vyučována pedagogika, je pravděpodobnost výskytu skript z pedagogiky. Vysoké školy a knihovny jsou zásobeny nejen skripty vydanými na dané vysoké škole, ale i skripty z jiných vysokých škol, záleží na strategii nákupu a na tematickém zaměření, zda se hodí do profilu studovaného oboru.

Příklady vydavatelů skript: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, Vydavatelství ZČU v Plzni, Karolinum Praha, Ediční středisko Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

7.1.2 Odborné pedagogické knihovny

Národní pedagogická knihovna Komenského (<http://www.npkk.cz/>) je veřejně přístupná knihovna, shromažďuje knihy a časopisy z pedagogiky a příbuzných oborů společenských věd. Časopisy a knihy z historických fondů se půjčují pouze prezenčně. (NPKK o nás, c2005-2009)

Slovenská pedagogická knižnica (<http://www.spgk.sk/>) je specializovaná vědecká knihovna s celostátní působností se zaměřením na oblast výchovy, vzdělávání školství a příbuzných vědních oborů. Svojí činností zabezpečuje svobodný přístup k informacím šířeným na všech druzích nosičů, napomáhá uspokojování kulturních, informačních, vědeckovýzkumných a vzdělávacích potřeb, podporuje celoživotní vzdělávání a duševní rozvoj. Plní funkci

metodického centra knihovnicko-informačního systému rezortu školství. (Slovenská pedagogická knižnica, c2007)

Výčet zahraničních knihoven zaměřených na pedagogiku by byl velmi dlouhý, proto na tomto místě uvádím pouze tu nejvýznamnější. Tou je bezesporu National library of education (<http://www.ed.gov/NLE/index.html>). Tato instituce je centrální knihovnou pro výchovu a vzdělávání pro území USA. Rozsah jejich informačních fondů je však samozřejmě celosvětový. Sídlem knihovny je Washington D. C., a protože je její provoz z velké části hrazen ze státního rozpočtu, jsou její služby veřejně přístupné. Tato knihovna je mimo jiné producentem celosvětově známé databáze ERIC, o které bude v této práci ještě řeč. National library of education přináší bezpochyby nejširší paletu informačních zdrojů pro školství, výchovu a pedagogiku.

7.1.3 Univerzitní a odborné knihovny

V univerzitních knihovnách jsou obvykle dostupné nejen nejaktuálnější knižní publikace, ale také oborové časopisy a databáze. Zde je přehled univerzitních knihoven, které mají ve svých fondech zastoupeny dokumenty z oblasti pedagogiky:

- <http://www.cuni.cz/UK-689.html> - Univerzita Karlova Praha - Ústřední knihovna
- <http://www.ped.muni.cz/wlib/> - Masarykova univerzita v Brně – Ústřední knihovna
- http://www.knihovna.zcu.cz/knihovna_ped.php - Západočeská univerzita v Plzni

Další knihy týkající se oboru pedagogiky je nutno hledat v katalozích velkých knihoven, které mají ve svých fondech publikace ze všech vědních disciplín. Nejrenomovanější institucí tohoto druhu v České republice je pochopitelně Národní knihovna ČR (<http://www.nkp.cz>) se sídlem v pražském Klementinu. Národní knihovna disponuje právem povinného výtisku, tudíž by měla mít ve fondech všechny knižní i časopisové publikace, které vyšly na našem území.

Knihovnamí podobného typu jsou Moravská zemská knihovna v Brně (<http://www.mzk.cz/>) a Vědecká knihovna v Olomouci (<http://www.vkol.cz/cs/>). Rovněž tyto instituce mají právo povinného výtisku. Fondy knihoven zahrnují rozsáhlé kolekce publikací pro pedagogiku.

7.2 Přehled tištěných časopisů

Řada pedagogických časopisů se dá koupit v přímém prodeji na novinových stáncích. Pro větší komfort lze zvolit předplatné. Větší množství odborných periodik se dá opět najít v knihovnách. Výpůjčky časopisů se realizují na mnohem kratší dobu než u knih nebo slouží pouze k prezenčnímu studiu v prostorách knihovny. Knihovny obsahově hodnotné časopisy archivují a poskytují je na žádost svých uživatelů z archivních prostor.

Meziknihovní výpůjční službou nejsou periodika obvykle půjčována, volen je spíš systém vytvoření kopie požadovaných článků z časopisů, nebo pro představu o obsahu zaslání kopie obsahu jednotlivého čísla časopisu. Za tímto účelem je možné využít služby Current Contents například u Národní pedagogické knihovny Komenského.

Časopisy mají velmi proměnlivou životnost. Některé existují celá desetiletí pod stejným názvem a vydavatelem, jiné prochází neustálými změnami názvu, vydavatele, slučují se s jinými časopisy, přebírají jiné názvy apod. Není výjimkou, že si časopis nenajde své místo na trhu a zaniká krátce po svém založení.

7.2.1 České tištěné časopisy pro pedagogiku

Akademický bulletin.

Praha: Tiskový odbor SSČ AV ČR, 2004. 12x ročně. ISSN 1210-9525.

Andragogika: Čtvrtletník pro vzdělávání dospělých.

Praha: Agentura DAHA, roč. 7, 2003. 4x ročně. ISSN 1211-6378.

Archa: Zpravodaj o výchově a využití volného času dětí a mládeže.

Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2003. 8x ročně. ISSN 1212-5016.

Aula: Revue pro vysokoškolskou a vědní politiku.

Praha: Centrum pro studium vysokého školství, roč. 11, 2003. 4x ročně. ISSN 1210-6658.

Člověk a výchova: Časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera.

Asociace waldorfských škol ČR, roč. 7, 2003. 2x ročně.

Děti a my: Čtvrtletník pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí.

Praha: Portál, s.r.o., roč. 34, 2004. 5x ročně. ISSN 0323-1879.

Informatorium 3-8: Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD.

Praha: Portál, s.r.o., roč. 11, 2004. 10x ročně. ISSN 1210-7506.

Komenský: Odborný časopis pro učitele základní školy.

Brno: PedF Masarykovy univerzity, roč. 128, 2003/2004. 5x ročně. ISSN 0323-0449.

Mentální retardace: Informace Sdružení pro pomoc mentálně postiženým.

Praha: Republikový výbor SPMP, 2003.

Moderní vyučování: Časopis o učitelích a jejich práci.

Kladno: AISIS, roč. 10, 2004. 10x ročně. ISSN 1211-6858.

Odborné vzdělávání: Informační bulletin Národního ústavu odborného vzdělávání.

Praha: NÚOV, roč. 7, 2003. 5x ročně. ISSN 1210-7387.

Pedagogická orientace: Odborný čtvrtletník a zpravodaj ČPdS.

Brno: Česká pedagogická společnost, 2003. 4x ročně. ISSN 1211-4669.

Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání.

Praha: PedF UK, roč. 53, 2003. 4x ročně. ISSN 0031-3815.

Rodina a škola.

Praha: "EL", roč. 51, 2004. 10x ročně. ISSN 0035-7766.

Řízení ve školství: Publikace pro řídicí pracovníky ve školství.

Praha: Učitelská unie, roč. 12, 2004. 6x ročně.

Speciální pedagogika: Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky.

Praha: PedF UK, roč. 13, 2003. 4x ročně. ISSN 1211-2720.

Školství: Týdeník.

Praha: Dictum, s.r.o., roč. 12, 2004. 40x ročně. ISSN 0862-9641.

Učitelé listy: Měsíčník pro příznivce změn.

Praha: Agentura Strom, roč. 11, 2003/2004. 10x ročně. ISSN 1210-6313.

Učitelé noviny: Týdeník pro učitele a přátele školy.

Praha: Gnosis, spol.s.r.o., roč. 107, 2004. 46x ročně. ISSN 0139-5718.

Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Praha: MŠMT ČR, roč. 60, 2004. 12x ročně.

Výchovné poradenství: Zpravodaj Institutu pedagogicko-psychologického poradenství ČR a Asociace poradenských pracovníků ve školství.

Zpravodaj Odborné vzdělávání v zahraničí.

Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, roč. 15, 2004. 12x ročně.

7.2.2 Zahraniční tištěné časopisy pro pedagogiku (dostupné v ČR)

Behinderten Padagogik: Vierteljahresschrift fur Behindertepadagogik in Praxis, Forschung und Lehre und Integration Behinderter.

Giezen: Psychosozial-Verlag, roč. 42, 2003. 4x ročně. ISSN 0341-7301.

Berufsbildende Schule: Zeitschrift des Bundesverbandes der Lehrerinnen und Lehrer an beruflichen Schulen.

Wolfenbittel: Heckners Verlag, roč. 55, 2003. 12x ročně. ISSN 005-951X.

Bildung und Erziehung.

Koln: Bohlau Verlag, roč. 56, 2003. 4x ročně. ISSN 006-2456.

British Journal of Educational Technology.

Oxford: Blackwell Publishing Limited, roč. 35, 2004. 6x ročně. ISSN 0007-1013.

Cahiers pedagogiques. Paris: CRAP, roč. 58, 2004. 10x ročně. ISSN 008-042X.

Canadian and International Education. Kingston: Faculty of Education Queen's University, roč. 31, 2002. 2x ročně. ISSN 0315-1409.

Comparative Education.

Abingdon: Carfax Publishing, roč. 39, 2003. 4x ročně. ISSN 0305-0068.

Comparative Education Review.

Chicago: The University of Chicago Press, roč. 47, 2003. 4x ročně. ISSN 0010-4086.

Education.

Chula Vista: Project Innovation, roč. 124, 2003/2004. 4x ročně. ISSN 0013-1172.

Educational Policy.

Thousand Oaks: A. Sage Publications Company, roč. 17, 2003. 5x ročně. ISSN 0895-9048.

Educational Research. Abingdon: NFER, roč. 45, 2003. 3x ročně. ISSN 0013-1881.

The Elementary School Journal.

Chicago: The University of Chicago Press, roč. 104, 2003/2004. 5x ročně. ISSN 0013-5984.

Erziehung und Unterricht: Osterreichische Padagogische Zeitschrift.

Wien: OBV et HPT VerlagsgmbH, roč. 153, 2003. 10x ročně. ISSN 0014-0325.

European Journal of Education: Research, Developnemt and Policies.

Oxford: Blackwell Publishers Ltd, roč. 38, 2003. 4x ročně. ISSN 0141-8211.

Grundschulunterricht.

Berlin: Padagogischer Zeitschriftenverlag GmbH & Co, roč. 51, 2004. 12x ročně. ISSN 0945-2079.

Higher Education Management: Journal of the Institutional Management in Higher Education. Paris: OECD Publications, roč. 15, 2003. 3x ročně. ISSN 1682-3451.

Higher Education Policy : The Quarterly Journal of the International Association of Universities. Paris: International Association of Universities, roč. 16, 2003. 4x ročně. ISSN 0952-8733.

International Journal on E- Learning. Norfolk: AACE, roč. 2, 2003. 4x ročně. ISSN 1537-2456.

International Review of Education.

Hamburg: UNESCO Institute for Education, roč. 49, 2003. 6x ročně. ISSN 0020-8566.

Journal of Education for Teaching : International Research and Pedagogy.

Abingdon: Carfax Publishing, Taylor & Francis Ltd., roč. 30, 2004. 3x ročně. ISSN 0260-7476.

The Journal of Educational Research.

Washington: Heldref Publications, roč. 97, 2003/2004. 6x ročně. ISSN 0022-0671.

Journal of Further and Higher Education. Abingdon: Carfax Publishing, Taylor & Francis Ltd., roč. 28, 2004. 4x ročně. ISSN 0309-877X.

The Journal of Higher Education.

Columbus: Ohio State University Press, roč. 74, 2003. 6x ročně. ISSN 0022-1546.

Le Monde de l'éducation. Paris: Le Monde, 2004. 11x ročně. ISSN 0337-9213.

Padagogik.

Hamburg: Padagogische Beitrage Verlag, roč. 56, 2004. 12x ročně. ISSN 0933-422X.

Padagogische Führung : Zeitschrift für Schulleitung und Schulberatung.

Neuwied: W. Kluwer Deutschland GmbH, roč. 14, 2003. 4x ročně. ISSN 0939-0413.

Padagogische Rundschau.

Frankfurt a.M.: Verlag Peter Lang, roč. 57, 2003. 6x ročně. ISSN 0030-9273.

I Problemi della Pedagogia. Italy: Marzorati, roč. 48, 2002. 6x ročně. 0032-9347.

Review of Educational Research.

Washington: American Educational Research Association, roč. 73, 2003. 4x ročně. ISSN 0034-6543.

Revue Francaise de Pedagogie.

Paris: Institut National de Recherche Pedagogique, 2003. 4x ročně. ISSN 0556-7807.

Scandinavian Journal of Educational Research.

Abingdon: Carfax Publishing, roč. 48, 2004. 5x ročně. ISSN 0031-3831.

Science Education.

New York: John Wiley & Sons, roč. 88, 2004. 6x ročně. ISSN 0036-8326.

Unterrichtswissenschaft : Zeitschrift fur Lernforschung.

Weinheim: Juventa Verlag, roč. 31, 2003. 4x ročně. ISSN 0340-4099.

Zeitschrift fur Heilpadagogik.

Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt Verlag, roč. 55, 2004. 12x ročně. ISSN 0513-9066.

Zeitschrift fur Padagogik.

Weinheim: Verlag Julius Beltz GmbH, roč. 50, 2004. 6x ročně. ISSN 0044-3247.

8 ELEKTRONICKÉ ZDROJE PRO PEDAGOGIKU

Elektronické informační zdroje představují nepřehledné množství dokumentů v prostředí internetu. Cílem každého uživatele těchto zdrojů je získat požadovaný zdroj co nejrychleji, co nejlevněji a v dobré kvalitě. Elektronické zdroje víceméně splňují tyto základní kritéria. Zásadní otázkou zůstává cena, která v případě elektronických knih, časopisů a databází není nezanedbatelná. Ceny elektronických dokumentů bývají vyšší především u časopisů, u knih je možné najít i cenově levnější varianty než u stejných titulů v tištěné podobě.

Svědomitému a informačně zdatnému uživateli se může podařit najít placený zdroj levněji nebo zdarma. Mnohem více lidí je ale odkázáno na služby informačních institucí, které poskytují přístupy do placených informačních zdrojů. Přístup k informačním zdrojům prostřednictvím informační instituce, například knihovny, vyžaduje přinejmenším více času a ochoty se učit vyhledávání zdrojů. Využití služeb informačních institucí může ušetřit náklady za informační zdroje uživateli, knihovny a informační instituce trápí celkové finanční náklady na tyto zdroje.

Problémem, který brání nakoupit a využívat prestižní světové databáze z různých vědních disciplín jsou astronomické tržní ceny. Finanční potíže lze do jisté míry řešit grantovou a kooperativní politikou informačních institucí a knihoven. Ze strany uživatelů nám ideální model knihoven a informačních institucí jako zprostředkovatelů elektronických informačních zdrojů narušují předsudky uživatelů a podle mého názoru i školní systém. (Šedinová, 2001)

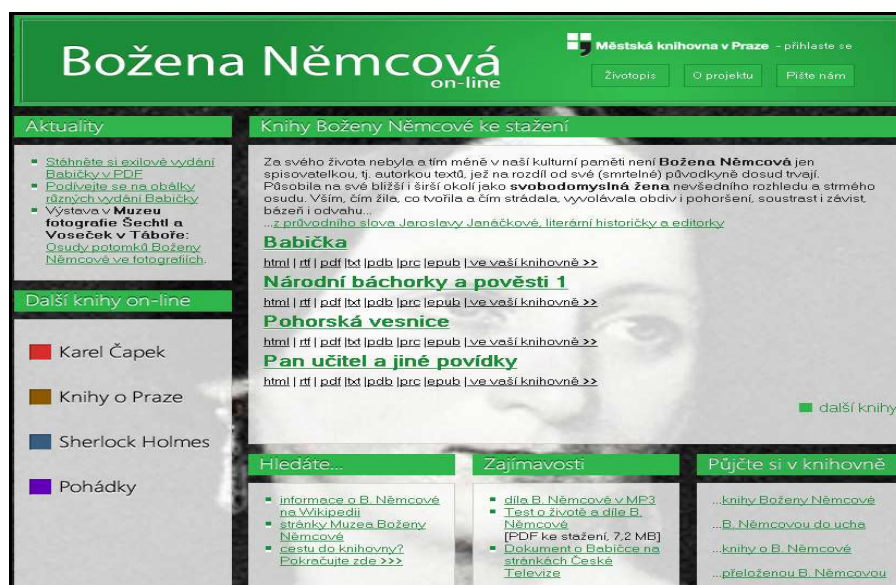
8.1 Elektronické knihy v internetovém prostředí

Knihy, monografie nebo i jiné typy elektronických dokumentů mohou být sdružovány v digitálních nebo elektronických archívech. Přístup k těmto archívům bývá zpravidla bezplatný. Digitální knihovny i archívy využívají v plné míře výhod elektronického publikování, jako je hypertext a multimediálnost dokumentů. Zde uvádím pár příkladů zahraničních digitálních knihoven, které obsahují i velké množství elektronických knih:

- <http://eserver.org/> - Souhrnný zdroj s širokým výběrem digitálních knihoven
- <http://www.aace.org/dl/> - Digitální knihovna Asociace pro rozvoj ve vzdělávání
- <http://www.ericdigests.org/2002-2/digital.htm> - Knihovna Národní vědecké nadace

Dochází také k digitalizaci klasických děl. Informační instituce mohou díky grantům využívat moderní technologie pro digitalizaci klasických dokumentů. Přístup k některým sbírkám je zdarma. Objevují se díla s již volnými autorskými právy, stávají se veřejně dostupnými v internetovém prostředí. Nejedná se přímo o pedagogické vzdělávací zdroje, ale o zdroje, které mohou být využívány pro výuku:

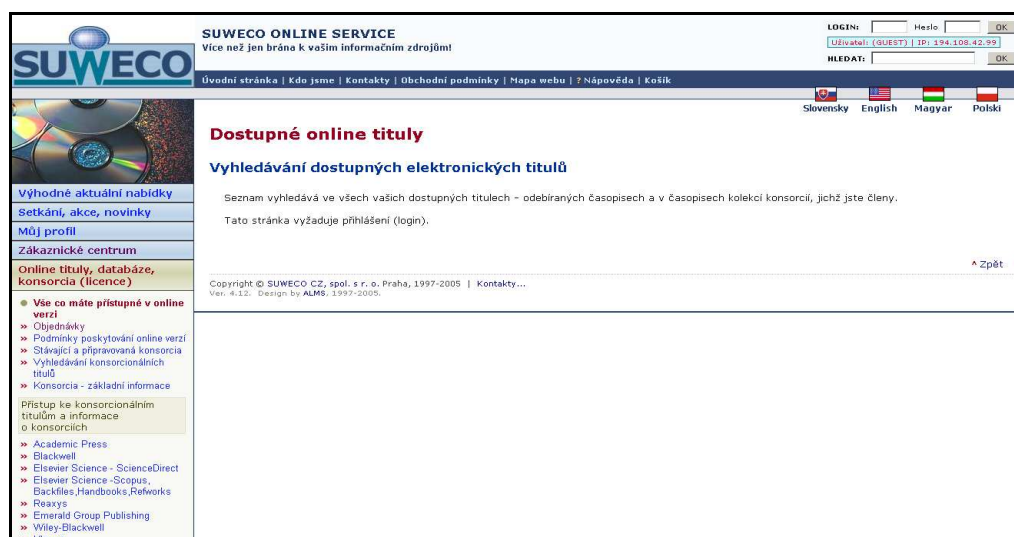
- <http://www.mlp.cz/karelcapek/> - Karel Čapek online
- <http://www.mlp.cz/bozenanemcova/> - díla Boženy Němcové
- <http://knihovna.phil.muni.cz/arne-novak> - literární vědec Arne Novák
- <http://www.digibooks.cz/> - internetový obchod Digitální knihy

Obr. 3 Zdigitalizované knihy (Projekt Městské knihovny v Praze)

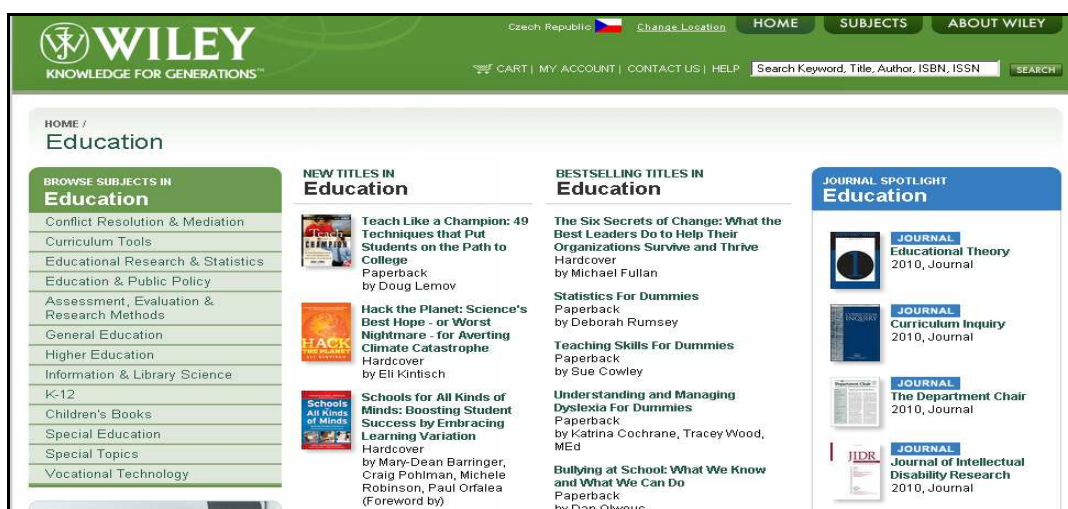
8.2 Jak najít elektronické časopisy

Elektronické časopisy mohou být sdružovány v elektronických knihovnách, portálech, a v mnoha případech tvoří základ odborných databází. Primárně jde uživateli o to získat nejen přehled o tom, co je v časopisu publikováno – obsah nebo abstrakty článků, ale získat plný text určitého článku. Elektronické časopisy lze rozdělit na české a zahraniční, na placené a neplacené (volně dostupné). Pro distribuci zahraničních časopisů lze využít služeb dodavatelských firem. Jednou z nich je firma Suweco (<http://www.suweco.cz>), která zastupuje na českém trhu několik velmi významných vydavatelů elektronických časopisů a zároveň zprostředkovává přístup k jejich titulům.

Obr. 4 Vyhledávání v konsorciích (Suweco)

V případě zájmu o placené elektronické časopisy je nutné obrátit se na vydavatele časopisu a uzavřít s ním řádnou smlouvu o přístupu. Tato jednání však mohou být do značné míry komplikovaná. Pohodlnější variantou je využití služeb firmy Suweco a uzavřít některou z nabízených konsorciálních smluv. Suweco zastupuje v České republice významné vydavatele jako je například Wiley, Blackwell, Elsevier nebo Springer. Přístupy do těchto konsorcií mají téměř všechny velké české knihovny a zejména knihovny univerzitní. Nebudu zde hovořit o profilech jednotlivých vydavatelů, všichni zde zmiňovaní nabízejí elektronické časopisy s pedagogickým zaměřením. Chci spíše představit technologii SFX, která umožňuje přistupovat k placeným elektronickým časopisům z jednoho místa.

Obr. 5 Nabídka vydavatelství Wiley pro oblast vzdělávání a výchovy

8.2.1 Služba SFX

„SFX patří do rodiny tzv. link serverů. Úlohou link serveru je nabídnout co nejúplnější a nej přesnější nabídku přidaných služeb k danému dokumentu. Link servery slouží v knihovnách jako zastřešující nástroje pro nabídku on-line služeb. Jakmile čtenář nějakým způsobem získá bibliografické informace k žádanému dokumentu (vyhledáním v katalogu knihovny či jiné bibliografické databázi, získáním citace v nějakém článku, přednášce apod.), link server nabídne čtenáři úplný seznam relevantních on-line služeb, které k tomuto dokumentu knihovna nabízí: aktuální výpůjční status s možností rezervace, abstrakt nebo plný text, elektronické dodání dokumentu, recenze v internetovém knihkupectví, encyklopedické informace o autorech, související dokumenty na WWW, apod.“ (Co je SFX?, c2006-2010)

Časopisy, které má knihovna přístupné v databázích, lze pomocí názvu časopisu, který je zároveň internetovým odkazem, otevřít a dostat se tak buď k abstraktu, nebo k plnému textu. Záleží na vybavenosti databází. SFX lze využívat i přes vzdálený přístup, o kterém se zmiňuji dále.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Knihovna
Portál elektronických časopisů

Nalézt e-časopis

Česky

Název Kategorie Vyhledat Citation Linker

0-9 A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Další

Název: pedagog Začíná na Obsahuje **Vyhledej**

Celkový počet časopisů: 30
Přepnout do detailního zobrazení

Název začíná na: Zobrazena strana 2 z 2 stran.
Acc - Rad * Rea - Vie

Název časopisu	Impact Factor	ISSN	Actions
Reader		0742-9681	i S
The review of education, pedagogy, and cultural studies [Zobrazit historii časopisu]		1071-4413	i S
Revista de Pedagogía		0798-9792	i S
Revista española de pedagogía	0.370	0034-9461	i S

Obr. 6 SFX vyhledávání (Knihovna UTB)

Vyhledávání elektronických časopisů pomocí SFX se vyrovná běžnému vyhledávání v knihovních katalozích. Tato technologie je vázána na jednotlivé instituce (jiná knihovna – jiné SFX), nabídka a služby jsou fixovány na možnosti knihovny, respektive na její elektronické zdroje. Webové rozhraní umožňuje vyhledávání podle nejrůznějších kritérií, nabí-

zí seznam výsledků, ve kterém již uživatel získává přidanou informaci, jako je třeba ISSN nebo impakt faktor.

„Celkově lze konstatovat, že zařazení informací o impakt faktorech jednotlivých časopisů přímo do SFX menu a seznamu časopisů je pro uživatele velmi přínosné. Zejména vědečtí a akademičtí pracovníci mají zájem vědět, jak prestižní jsou časopisy, ze kterých čerpají, respektive ve kterých publikují. Z pohledu administrátorského znamená aktivace této služby jisté penzum práce navíc, avšak zkušený pracovník zvládne tuto činnost za velmi krátkou dobu.“ (Budínský, Fabián, 2009)

Impakt faktor je v současné době hojně sledován nejen u elektronických časopisů. Napomáhá tomu databáze Journal Citation Reports (JCR), z níž jsou impakt faktory přebírány i dalšími databázemi. JCR je přístupný ze sítě Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

The screenshot shows the 'Journal Citation Reports' interface. At the top, there is a green header with 'ISI Web of KnowledgeSM' and 'Journal Citation Reports[®]'. Below the header are 'WELCOME' and 'HELP' buttons. The main section is titled 'Subject Category Selection'. It contains two main instructions: '1) Select one or more categories from the list.' and '2) Select to view Journal data or aggregate Category data.' A list of subject categories is shown, with 'EDUCATION, SCIENTIFIC DISCIPLINES' selected. Below the list are two radio buttons: 'View Journal Data - sort by: Journal Title' and 'View Category Data - sort by: Category Title'. A 'SUBMIT' button is at the bottom. A dropdown menu is open, showing options like 'Total Cites', 'Median Impact Factor', etc. At the bottom, there is a link to 'Acceptable Use Policy' and 'Copyright © 2010 Thomson Reuters.'

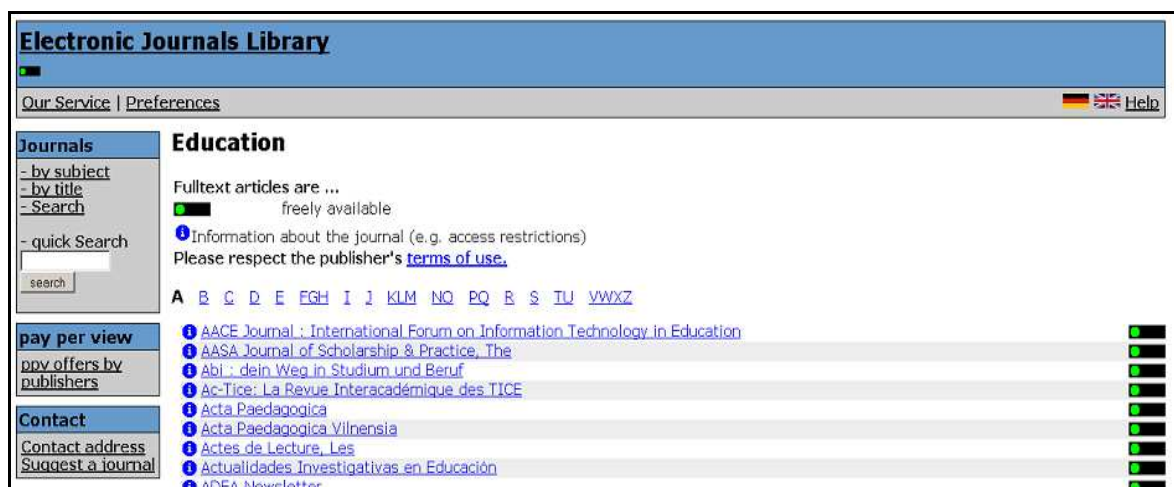
Obr. 7 Možnosti výběru druhu impakt faktoru v Journal Citation Reports

8.2.2 Volně dostupné elektronické časopisy

Kromě placených zdrojů je možné se běžně dostat ke kvalitním odborným časopisům, které jsou volně dostupné. Neplacené časopisy z oblasti pedagogiky lze získat v Elektronické knihovně časopisů Národní knihovny České republiky (<http://ezb.nkp.cz/>). Předplacené elektronické časopisy mohou využívat registrovaní čtenáři Národní knihovny.

Volně dostupné časopisy jsou dostupné všem zájemcům přes Adresář volně dostupných časopisů (Directory of Free Access Journals). Pro pedagogiku, školství a vzdělávání má

tento portál samostatnou kategorií „Education“, která obsahuje 712 elektronických časopisů. Časopisy lze vyhledávat tématicky nebo podle názvu.

Obr. 8 Knihovna volně dostupných e-časopisů (Národní knihovna Praha)

Další možností je celosvětový adresář volně dostupných časopisů Directory of Open Access Journals - DOAJ (<http://www.doaj.org/doaj?func=subject&cpid=127>). Ten nyní obsahuje 4905 volně dostupných časopisů, 2004 z nich lze prohledávat až na úroveň článků. Počet článků je 383 881. Pedagogiku lze najít v sociálních vědách (Social Sciences) a obsahuje 337 časopisů.

Obr. 9 Vyhledávání pedagogických časopisů (DOAJ)

DOAJ se snaží pokrývat všechny volně přístupné vědecké časopisy ze všech oborů, které využívají kontrolní systémy a garantují tak kvalitu obsahu. Cílovou skupinou časopisů by většinou měli být vědečtí pracovníci. Celý obsah časopisů musí být volně přístupný v plném textu bez ohledu na dobu vydání článku, časopisy mohou požadovat, aby se jejich uživatelé zdarma online registrovali. Podstatnou část obsahu časopisu by měly tvořit vě-

decké články. Časopisy zahrnuté do DOAJ by měly mít přiděleno číslo ISSN. (Košťálová, 2009)

8.2.3 Databáze Current Contents

Current Contents k odborným časopisům lze získat ve specializované bibliografické databázi. Současná elektronická podoba databáze zvaná Current Contents Connect je k dispozici s retrospektivou od roku 1998. Databáze excerpuje svůj informační obsah ze zhruba 8.800 prestižních světových vědeckých časopisů a obsahuje rovněž záznamy více než 2.000 knih. Přes 85 % záznamů je opatřeno autorskými abstrakty. Přístup je realizován na domovské platformě Web of Knowledge. Samotná databáze je tvořena několika dílčími tematickými kolekcemi, do nichž je možno sjednat samostatný přístup. Databázi lze samozřejmě předplatit i v plné verzi, popřípadě kombinaci kolekcí. Dodávky plných textů lze řešit přes službu ISI Document Solution (<http://ids.isinet.com/>). (Fabián, 2009)

8.3 Šedá literatura v elektronické podobě

Představuje široké množství dokumentů v prostředí internetu. V teoretické části jsem představila základní rysy tohoto druhu informačních zdrojů a i přesné typy, které pod tento název náleží. Šedá literatura představuje ve své elektronické podobě důležitý informační zdroj. Nyní se chci zabývat jen nejpodstatnějšími zdroji šedé literatury. V případě pedagogiky se jedná o menší množství zdrojů než u technických a přírodovědných oborů.

8.3.1 Elektronické vysokoškolské kvalifikační práce

Většina univerzit, a to už i v České republice, shromažďuje vysokoškolské kvalifikační práce (dále VŠKP) svých absolventů v elektronické podobě a stejně tak je i zpřístupňuje. Od roku 2004 se tak děje i na Univerzitě Tomáše Bati. Cesta za tímto projektem je nesmírně dlouhá a plná technických obtíží.

Smyslem snahy mnoha lidí, kteří se angažují v elektronickém publikování vysokoškolských prací, je vytvoření centrálního úložiště kvalifikačních prací, na kterém by se podílelo více univerzit. Úložiště by disponovalo systémem na odhalování plagiátů a mělo by sloužit k dlouhodobé archivaci těchto prací. Velké množství univerzit využívá k ukládání kvalifikačních prací informační systém pro studenty: např. STAG FPF Opava, STAG UTB Zlín, UIS MENDELU Brno a jiné.

Takový záměr je v souladu se světovými trendy, přitažlivá je i vidina jednoduché přístupnosti závěrečných prací buď v místní počítačové síti, nebo v síti internet. Nezanedbatelnými pozitivy jsou samozřejmě i budoucí úspory místa a zejména zvýšený uživatelský komfort.

Tato myšlenka není samozřejmě originální a z našich hlav, ale v zamýšlené podobě souzní zejména s celosvětovým projektem NDLTD - Networked Digital Library of Theses and Dissertation (<http://www.theses.org/>). Jedná se o mezinárodní iniciativu zaměřenou na zpřístupňování diplomových a disertačních prací ve webovém prostředí. V současnosti je v této iniciativě zapojeno více než 90 univerzit a 12 dalších institucí celkem z 18 zemí světa. (Nekuda, 2002)

Projekt, který se v tomto ohledu velmi zdařil, je systém Masarykovy univerzity v Brně - Theses (<http://www.theses.cz/>), podporovaný od roku 2008 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR, a slouží jako Národní registr VŠKP a systém na odhalování plagiátů. Do databáze VŠKP přispívá formou dávkových souborů 29 soukromých i státních vysokoškolských zařízení.

Obr. 10 Úvodní strana Theses.cz

Na podobné úrovni je informační systém Odevzdej.cz. Existuje od roku 2009 a zaměřuje se na odhalování plagiátů především v seminárních pracích. Jeho tvůrci jsou také odborníci z Fakulty informatiky Masarykovy univerzity. Systém umožňuje studentům po vložení a odeslání jejich práce porovnání s pracemi ostatních studentů a vyhodnotí, zda se nejedná o plagiát.

Ve VKŠP lze najít velké množství inspirativních nápadů pro vlastní pedagogickou práci a samozřejmě odborné informace. Přínosný je také seznam literatury a koncepce již zpracovaných prací. Ať už se jedná o práci s pedagogickou nebo jinou tematikou, VKŠP je informační zdroj jako kterýkoliv jiný a je nutné dodržovat platná pravidla pro citování práce.

Obr. 11 Úvodní strana Odevzdej.cz

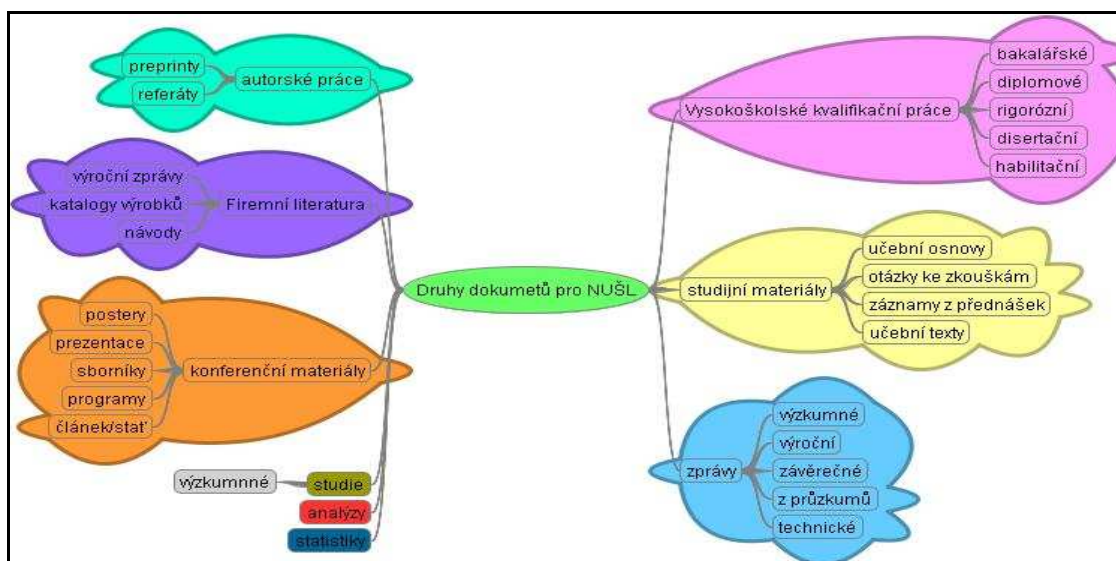
8.3.2 Projekt šedé literatury

V zahraničí se běžně vytvářejí úložiště šedé literatury. Mají institucionální, oborový nebo i národní charakter. Cílem těchto úložišť je právě zviditelnit šedou literaturu běžným uživatelům. V České republice se vyvíjí také jeden z projektů úložiště pro šedou literaturu, je jím Národní úložiště šedé literatury - NUŠL (http://www.nusl.cz/esp/ntk_nusl/). Projekt zajišťuje Národní technická knihovna v Praze - NTK.

„Hlavním cílem projektu je návrh na vytvoření Národního úložiště šedé literatury, které bude sloužit jako centrální rozhraní pro vyhledávání tzv. nepublikovaných či polopublikovaných dokumentů. Projekt bude zaměřen na získávání metadat a případně plných textů z oblasti vzdělávání vědy a výzkumu.“ (O projektu, 2010).

Obsah NUŠL ale není jen otázkou největší české technické knihovny, ale je nutné, aby se na něm podílely nejrůznější vědecko-výzkumné, informační a vzdělávací organizace. Ni-

kde není psáno, že se musí jednat pouze o technické obory, charakter obsahu NUŠL se bude tvořit podle toho, jaké instituce do něj budou přispívat.

Obr. 12 Typologie dokumentů NUŠL z projektu NTK

8.3.3 Vyhledávače vědecké literatury

Zdrojů pro vyhledávání šedé literatury je na zahraničních webech nepřeberné množství. Ve své práci představím dva přední vyhledávací „giganty“.

V roce 2001 byl společností Elsevier Science, která působí na poli informačních zdrojů, veřejnosti představen nový webový vyhledávací stroj pro vyhledávání vědeckých informací se jménem Scirus (<http://www.scirus.com/>)

Hlavní výhodou systému Scirus je schopnost filtrovat pouze ty stránky, u kterých lze garantovat vědecký obsah (ve formátech HTML, PDF a postskriptové soubory). Systém průběžně pro další indexaci ukládá data z partnerských databází (MEDLINE, US Patent Office, Open Archive Initiative, NASA, CogPrints a další). (Kindl, 2004)

Podle tohoto výčtu procházených zdrojů se jeví Scirus jako kvalitní vyhledávací nástroj. Vyhledávací prostředí se podobá oblíbenému Googlu. Za přímého konkurenta Sciru je považován o čtyři roky mladší Google scholar (<http://scholar.google.com/>). Na rozdíl od Scira má Google scholar svou českou verzi (<http://scholar.google.cz/>) a orientuje se tak i mezi českými elektronickými dokumenty.

Google scholar využívá osvědčené metody vyhledávacích služeb Googlu. Oproti Googlu scholar Scirus nabízí pouze vědecké články, abstrakty a materiály. Smyslem obou je ušetřit

uživatelům čas, který by strávili nad prohledáváním specializovaných databází a archivů, o jejichž existenci nemají žádné informace.

„Scirus pokrývá přibližně 167 milionů webových stránek univerzit, vědeckých a výzkumných organizací, vlády, konferencí a vědců. Doplnuje je více než 18 milionů plných textů a abstraktů ze specializovaných zdrojů (články z časopisů, preprinty, patenty, výzkumné zprávy aj.). Google Scholar se zaměřuje na články, knihy, preprinty, kvalifikační práce. Některé zdroje jsou prohledávány oběma vyhledávači (např. PubMed Central a MEDLINE). Míra, do které se zdroje překrývají, je pro různé obory výrazně odlišná. K nelibosti odborníků Google Scholar zatím své zdroje nezveřejňuje tak jasně jako Scirus. Uvádí pouze, že se jedná o řadu vydavatelů, agregátorů, profesních společenství a repozitářů preprintů, jejichž okruh je stále rozšiřován. V literatuře jsou uváděny například ACM, IEEE, OCLC, Blackwell, the Institute of Physics, the Nature Publishing Group, Wiley Interscience a Springer, z výsledků vyhledávání lze identifikovat mnoho dalších.“ (Kovalčík, 2005)

The screenshot shows the Scirus search interface. At the top, the search term 'education' is entered in the search box. Below the search bar, it indicates '1-10 of 52,574,433 hits for education'. The results are sorted by 'Relevance'. The first five results are:

- U.S. Department of Education Home Page** [23K], Mar 2009. Description: "...teacher layoffs while driving crucial education improvements and results for students...important. Video Go to College A great education can help you achieve your dreams. You...College students about improving higher education and the importance of community colleges..."
- Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education** [29K], Jun 2009. Description: "...Advisory Councils Board of Elementary & Secondary Education Career/Vocational Technical Education Charter Schools College and Career Readiness...Literacy MassONE (Mass. Online Network for Education) Math, Science & Technology/Engineering..."
- SUCCEED -- Southeastern University and College Coalition for Engineering Education** [12K], Mar 2009. Description: "Engineering Education Innovations From Some Of The Best Minds In The Country If you are...the National Science Foundation to improve undergraduate engineering education. Faculty from these eight colleges of engineering have developed..."
- Curriculum & Instruction (CA Dept of Education)** [13K], Dec 2009. Description: "...to content California Department of Education Search Advanced | Site Map | A-Z Index Home Career Technical Education Curriculum Resources Foreign Language...Social Science Mathematics Physical Education Reading/Language Arts Science Visual..."
- IIE Online: Institute of International Education** [47K], Jan 2010. Description: "...and information resources. "Higher Education in the Global Age" IIE President Allan...Dhabi Institute conference. "Higher Education in the Global Age", coinciding with...for first World Innovation Summit for Education WISE. Allan Goodman will speak at WISE..."

The left sidebar contains several filter sections:

- Filter search results by**
 - Content sources** (1,035,293)
 - Journal sources (1,035,293)
 - MEDLINE / PubMed (498,863)
 - ScienceDirect (356,351)
 - SAGE Publications (62,414)
 - Preferred web (504,823)
 - Digital Archives (257,588)
 - NDLTD (162,353)
 - RePEc (108,825)
 - Other web (51,034,357)
 - File types**
 - HTML (46,750,678)
 - PDF (5,655,585)
 - Word (280,998)
 - Refine your search**
 - school of education
 - education programs
 - education program
 - education research
 - financial aid
 - international education
 - early childhood education
 - lifelong learning
 - english language
 - early childhood

Obr. 13 Vyhledávání ve Sciru – specifikace vyhledávání

8.4 Databáze

První zásadou při vyhledávání informací v elektronických databázích, kterou je třeba respektovat, je: nenechat se odradit. Všechny systémy jsou v zásadě různé variace na jedno téma, obvykle s využitím principů tzv. booleovské logiky a vyhledávacích masek. (Nekuda, Slaný, 2001)

Není výjimkou, že nákupem databází se zabývají v případě univerzit univerzitní knihovny. Knihovna UTB také centralizovaně nakupuje databáze pro celouniverzitní užití, zabývá se nákupem takových databází, které jsou uplatnitelné pro obory vyučované na fakultách. U každého nákupu databáze jsou ověřována tato kritéria:

- Prospěšnost pro studium a výzkum (podle oboru)
- Vybavenost databáze (bibliografie, plný text, multimédia)
- Cenová dostupnost (přiměřenost cena versus produkt, další poplatky)
- Překrytí s obsahem jiných databází
- Možnost konsorciálního přístupu

Placené databáze jsou dnes zpravidla zpřístupňovány na základě IP adresy počítače uživatele. V případě databází, které zpřístupňuje Knihovna UTB se jedná o rozsah IP adresy univerzitních počítačů. Uživateli je nabízen vzdálený přístup k licencovaným elektronickým databázím. I když nejsou uživatelé přímo připojeni na univerzitní IP adresu počítačů, mohou se připojit z domu nebo odkudkoliv za pomoci identifikačních údajů do univerzitní sítě, a tak zprostředkovaně na schválenou IP adresu. Tento způsob je velmi pohodlný nejen pro studenty, ale také pro pedagogické pracovníky. Zadáním svých údajů se dostanou k informačním zdrojům prakticky odkudkoliv (<http://herkules.knihovna.utb.cz/>).

Řada databází je multioborová. Lze v nich vyhledávat jak pedagogiku, tak chemii či jiné obory. Na Univerzitě Tomáše Bati jsou přístupné tyto multioborové databáze: EBSCO, ProQuest, ScienceDirect, Scopus, Web of Science. Dovolím si zde trochu popsat alespoň pár podstatných databází, které se váží k pedagogice a odlišují se od obrovského záběru, který mají multioborové databáze.

8.4.1 Pedagogická databáze ERIC

Education Resources Information Center - ERIC (<http://www.eric.ed.gov/>) je nejvýznamnější světová databáze pro oblast pedagogiky, výchovy a vzdělávání. Systém obsahuje zhruba 1.2 milionu bibliografických záznamů dokumentů a stále rostoucí kolekci plných textů. Z hlediska dostupnosti je ERIC specifickou databází, protože přístup k němu je volný. Je naprostou výjimkou, že by špičkové vědecké databáze byly volně přístupné na internetu, v tomto případě je však příčinou politika americké vlády. Protože je ERIC z velké části finančně dotován z federálního rozpočtu, je k němu zaveden volný přístup. ERIC je

bibliografická databáze. Součástí databáze jsou nejen záznamy z časopisů, ale také šedá literatura.

Obr. 14 Nabídka databáze ERIC

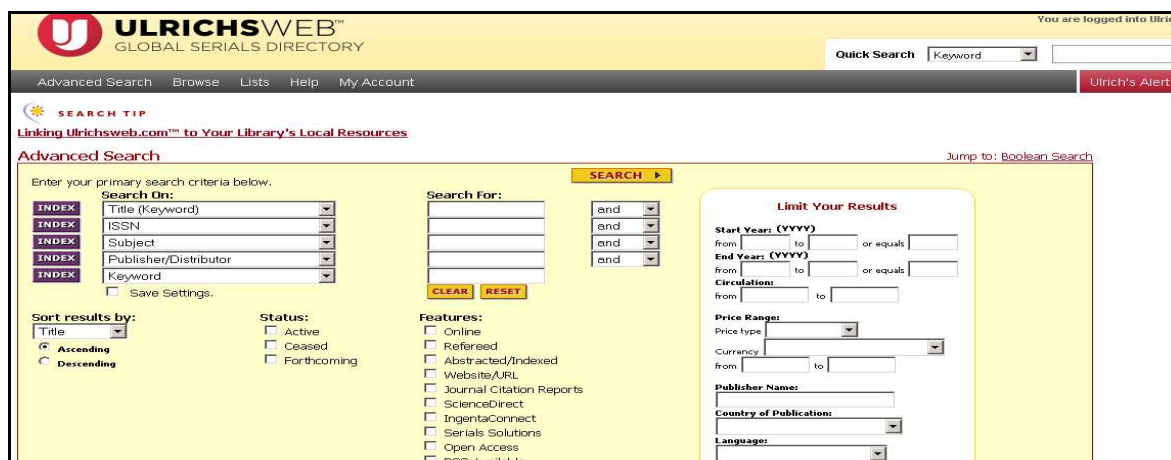
8.4.2 Databáze PsycINFO

Tato bibliografická databáze není zcela pedagogickou záležitostí, avšak obsahuje cenné informace například z oblasti psychologického vývoje dítěte. Producentem databáze je Americká psychologická asociace. Databáze je přístupná ze sítě Univerzity Tomáše Bati v rámci databáze EBSCOhost. PsycINFO je uznávaným zdrojem abstraktů článků z odborných periodik, knižních kapitol, knih a disertačních prací a nejrozsáhlejším zdrojem věnovaným recenzované literatuře v oblasti behaviorální vědy a duševního zdraví. Časopisům se databáze věnuje od roku 1887 do současnosti a zahrnuje materiály z různých zemí světa vybrané z více než 2 400 periodik ve více než 27 jazycích. (<http://web.ebscohost.com/ehost>, 2010)

8.4.3 Databáze Ulrichsweb

Databáze Ulrichsweb (<http://www.ulrichsweb.com>) se specializuje na evidenci a zpřístupňování informací o seriálech, ročenkách a nepravidelných publikacích z celého světa. Obsahuje více než 300 000 záznamů. Producentem databáze je firma Bowker. V systému je možno najít 80.000 podrobných kontaktů na vydavatele z 200 zemí světa. Všechny dostupné dokumenty jsou tématicky rozděleny do 75 kategorií. V kompletním záznamu je možné získat informace o dostupnosti dokumentu, vydavateli, možnosti předplatného atd. V případě volné dostupnosti časopisu je možnost přímého propojení na jeho domovskou

stránku. V systému Ulrichsweb je problematika pedagogiky, školství a výchovy rozdělena do 10 samostatných kategorií, které dohromady obsahují přes 4.361 časopisů.

Obr. 15 Pokročilé vyhledávání v Ulrichsweb – specifikace vyhledávání

8.5 Volné zdroje na internetu

Do této podkapitoly jsem včlenila portály a webová sídla institucí. Jednoznačně patří mezi informační zdroje a neměly by se opomíjet, i když už mají známky volných zdrojů na internetu – není jasná aktualizace, stránky nemusí mít stabilní adresu apod.

Při využívání obecných vyhledávačů může být uživatel „zavalen“ obrovským množstvím přebytečných informací, pátrání po té správné ho může stát spoustu peněz a času. Odborné internetové portály a sídla institucí by měly disponovat důležitými oborovými odkazy a usměrňovat tápajícího uživatele.

Pro usnadnění vyhledávání ve veřejných i neveřejných informačních zdrojích na internetu lze stanovit několik společných zásad:

- „správně formulovat dotaz - ujasnit si, co chci nalézt
- uvědomit si hierarchii v odborné terminologii - jaký je obecnější i speciálnější pojem k termínu zvolenému pro vyhledávání (pro případ, že po zadání zvoleného termínu bude vyhledáno příliš mnoho nebo příliš málo dokumentů)
- použít synonyma a příbuzné výrazy
- zkontrolovat zadaný dotaz (pravopis, spelling)
- osvojit si práci s vyhledávacími nástroji
- přečíst si help a příklady zadávání dotazů v jednotlivých zdrojích
- nenechat se odradit počátečním neúspěchem při vyhledávání“

(Další informační zdroje na internetu, c2007)

8.5.1 Internetové portály

Na českém internetu je celá řada portálů, kde najdou zájemci informace a odkazy ze všech odvětví pedagogiky, školství a vzdělávání. Tyto portály se velmi často snaží oslovit nejen pedagogické pracovníky, ale také širokou veřejnost, rodiče i samotné studenty. Velké množství informací obsažených v portálech je tudíž praktického rázu. Do značné míry pomáhají veřejnosti orientovat se v českém školství. Řada z nich přináší i celou řadu informací z oblasti metodiky, vyučování, diagnostiky apod.

Zde je výčet některých českých portálů z oblasti pedagogiky, školství a vzdělávání:

- <http://www.ceskaskola.cz/> - Portál česká škola
- <http://www.skolaonline.cz> – Portál škola online
- <http://www.mojeskola.cz> – Moje škola
- <http://www.vzdelavani.cz> – Vzdělávání.cz
- <http://rvp.cz/> - Metodický portál RVP
- <http://www.edu.cz/> - EDU.mapa: rozcestník webových aplikací resortu školství

The screenshot shows the EDU.mapa website interface. At the top, there is a navigation bar with links for MŠMT, ČŠI, INFO.EDU, and RVP. The main heading is 'EDU.mapa – rozcestník webových aplikací resortu školství'. Below this, there is a 'Domů' link. The central content area is titled 'Školství a vzdělávání v zahraničí' and contains a list of countries with links to their educational portals: Belgie (franc.), Belgie (vlám.), Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Izrael, Litva, Lucembursko, and Maďarsko. On the left side, there are several menu items: 'Organizace podřízené MŠMT', 'Jiné oficiální zdroje resortu školství', 'Školství a vzdělávání v zahraničí', 'Veřejná správa', and 'Profesní, zájmové a odborové organizace'. On the right side, there are search boxes for 'Hledám na tomto webu:', 'Hledám školu', 'Hledám zákony', and 'Hledám výukový objekt'.

Obr. 16 Odkazy na školství v zahraničí – portál EDU

Přínosem pedagogických portálů je bezesporu fakt, že dokážou přilákat k diskuzím o otázkách školství širokou veřejnost. Na jejich stránkách se může kdokoli svobodně vyjádřit k jakémukoli problému. Už z toho vyplývá, že často obsahují příspěvky a informace ne-

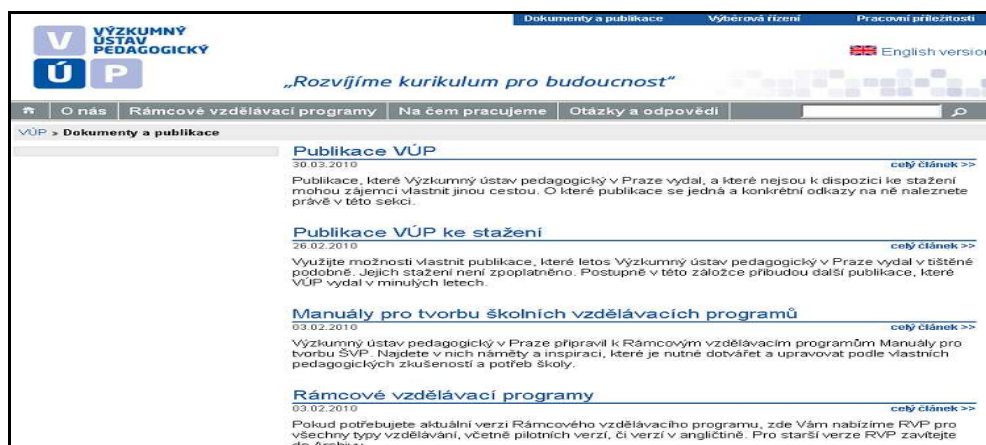
příliš odborného charakteru. Pokud tedy uživatel vyžaduje informace s vysokou odborností, nejsou k tomu portály optimálním informačním zdrojem.

8.5.2 Webová sídla institucí

Je dnes samozřejmé, že významné instituce mívají svoje internetové stránky. Instituce tak mohou velmi snadno informovat o svých nejnovějších aktivitách. Oblast pedagogiky v tomto směru není výjimkou, a tak je na tomto místě nutné uvést internetové prezentace organizací, které ponejvíce ovlivňují oblast pedagogiky, školství a výchovy. Zaměřím se zde na instituce tuzemské. Na stránkách těchto institucí se povětšinou nevyskytují informace vědeckého rázu (i když to vždy nemusí být pravidlem), ale jsou zde k nalezení praktické informační prameny, které jsou pro pedagogickou veřejnost velmi užitečné a důležité pro každodenní práci. Velmi často se jedná o legislativní předpisy, statistické údaje nebo o celkové informace týkající se českého školství.

- <http://www.msmt.cz/> - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
- <http://www.csicr.cz/> - Česká školní inspekce
- <http://www.vuppraha.cz> – Výzkumný ústav pedagogický v Praze
- <http://www.uiv.cz/> - Ústav pro informace ve vzdělávání
- <http://www.nuov.cz> – Národní ústav odborného vzdělávání

Do tohoto seznamu by pochopitelně rovněž náležely internetové stránky všech druhů škol, avšak z pochopitelných důvodů je nelze uvést. Navíc vznikla na internetu v poslední době celá řada adresářů škol, které jsou pro konečného uživatele velice přehledným informačním zdrojem.

Obr. 17 Informační zdroje nabízené Výzkumným ústavem pedagogickým

ZÁVĚR

Nutnost získávat informace pro pracovníky v oblasti pedagogiky je nesporná, neboť celá společnost, a tudíž i odvětví pedagogiky, školství a vzdělávání, jde kupředu. Jak bylo v této práci nastíněno, nabídka informačních produktů a služeb je i v českém prostředí poměrně bohatá a pestrá.

U prestižnějších informačních zdrojů hraje značnou roli finanční bariéra, která znesnadňuje přístup k tomuto druhu informací. Často však ještě u značné části pedagogické veřejnosti panuje nedůvěra a neochota seznamovat se s novými možnostmi informační a komunikační techniky, potažmo s novými možnostmi čerpání odborných i jiných informací.

Je však nutné konstatovat, že do budoucna bude tato schopnost vyhledávání a práce s informacemi nezbytná a již dnes znamená pro řadu pedagogů značnou výhodu. Další bariérou se může zdát cizí jazyk. V prostředí zahraničních odborných zdrojů je standardem anglický jazyk. Znalost tohoto jazyka by se měla také stát jednou ze základních znalostí pedagogů i studentů pedagogiky.

Co se týče dostupnosti informačních zdrojů lze předpokládat, že v budoucnu bude většina producentů těchto služeb pružně reagovat na situaci a pokusí se širší zpřístupnění svých produktů. Jisté je ovšem také to, že za kvalitu se bude i v budoucnu platit. Pokud však má jít naše školství dopředu, je nutné, aby byly brány v potaz nejnovější metody a trendy, a proto je význam informačních zdrojů velmi vysoký.

Budoucnost odborných informací je v elektronickém prostředí. *„Web je nástrojem. Není však možné jej vinit z našeho povrchního zájmu o svět, v němž žijeme. Jeho přednost je ve stručnosti a rozmanitosti informací; nemůže nám zároveň poskytovat i soustředění a hloubku. Elektronická média nám mohou pomáhat (a skutečně pomáhají) se spoustou praktických věcí, nikoliv však se všemi, a nemůžeme je činit zodpovědnými za to, že nejsou tím, čím být nemají.“* (Manguel, 2009)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BUDÍNSKÝ, L.; FABIÁN, O. Impakt faktory časopisů jako součást služeb SFX. *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 5 [cit. 2010-04-19]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/node/5429>>. URN-NBN:cz-ik5429. ISSN 1212-5075.
2. *Co je impakt faktor, citační index apod.?* [online]. Praha: VŠE, 2008. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <<http://www.vse.cz/obecne/impactfk.php3>>.
3. *Co je SFX?* [online]. Praha: Multidata, c2006-2010. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <<http://www.multidata.cz/produkty/sfx>>.
4. *Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (KTD)* [databáze online]. Praha: Národní knihovna ČR, c2005 [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <http://sigma.nkp.cz/F/GB76YY7TD2YH3H2FLLXJ7JTQPPJDBL5R441Y6QL1CDTEUVR7M6-37021?func=file&file_name=find-b&local_base=KTD>.
5. *Další informační zdroje na internetu* [online]. Praha: Ústřední knihovna ČVUT, c2007. Dostupný z: <<http://knihovny.cvut.cz/vychova/vyuka-fs/zdroje.html>>.
6. FABIÁN, O. *Elektronické informační zdroje* [online]. Zlín: b.j., 2009. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <http://aleph.utb.cz/exlibris/aleph/a18_1/apache_media/HR5FMY13QD8CUSLSTXG5QF4INUI1K3.pdf>.
7. *Impakt faktor* [online]. Praha: Vysoká škola ekonomická, c2003-2009. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <<http://www.econlib.cz/veda/if.html>>.
8. JAKUBEKOVÁ, M. FIT učitel – Funkční informačná gramotnosť pedagogických zamestnancov. In *Informační gramotnost: Sborník příspěvků z konference, konané 21. a 22. listopadu 2007 v Moravské zemské knihovně*. Brno, Moravská zemská knihovna, 2008. s. 29-34.
9. KINDL, D. *Elsevier – ideální propojení vydavatelské činnosti, informačních produktů a služeb v oblasti STM*. Národní knihovna, 2004, roč. 15, č. 2, s. 96-100. ISSN 1214-0678.
10. KOŠTÁLOVÁ, K. Portály. *Bulletin SKIP* [online]. 2009, č. 3. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <http://skip.nkp.cz/Bulletin/Bull09_302.htm>.
11. KOVALČÍK, J. *Google scholar* [online]. Brno, MUNI, 2005. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <http://dspace.muni.cz/handle/ics_muni_cz/55>. studentská esej
12. MANGUEL, A. *Knihovna v noci*. 1.vyd. Brno: Host, 2009. 230 s.

- ISBN 978-80-7294-336-4.
13. MLEZIVA, E. *Diktatura informací*. 10.vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 133 s. ISBN 80-86898-12-1.
14. *Národní pedagogická knihovna Komenského: o nás* [online]. Praha: NPKK, c2005-2009. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z:< <http://www.npkk.cz/npkk/onas.php>>.
15. NEKUDA, J. Bakalářské, diplomové a disertační práce v elektronické podobě na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně. *Ikaros* [online]. 2002, roč. 6, č. 12 [cit. 2010-04-19]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/node/1237>>. URN-NBN:cz-ik1237. ISSN 1212-5075
16. NEKUDA, J; SLANÝ, A. Moderní informační zdroje diplomových a doktorských prací v oblasti sociálně-ekonomických věd. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 100 s. ISBN 80-210-2646-4.
17. NEZVALOVÁ, D. *Akčním výzkumem k zlepšení kvality školy* [online]. Olomouc, Univerzita Palackého, 200?. [cit. 2010-04-19]. Dostupný z: <<http://epedagog.upol.cz/eped4.2002/clanek02.htm>>.
18. NOVÁK, P. *Šedá literatura a její význam pro informační uživatele v ČR*. Čtenář: měsíčník pro knihovny, 2008, roč. 60, č. 5, s. 147-149. ISSN 0011-2321.
19. *O projektu NUŠL* [online]. Praha: Národní technická knihovna, 2010. [cit. 2010-04-19]. Dostupný z: <http://nusl.techlib.cz/index.php/Hlavn%C3%AD_strana>.
20. *PsycINFO* [online]. B.m.: EBSCO, c2010. [cit. 2010-04-19]. Dostupný z: <<http://web.ebscohost.com/ehost>>. Licencovaná databáze
21. SEDLÁČKOVÁ, B.; MARVANOVÁ, E. *Dokumentová komunikace*. 1.vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 2007. 151 s. ISBN 978-80-7050-535-9.
22. *Slovenská pedagogická knihovna* [online]. Bratislava: Slovenská pedagogická knihovna, c2007. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z:< <http://www.spgk.sk/>>.
23. STODOLA, J. Jak katalogizovat elektronické zdroje pro zrakově postižené? *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 12 [cit.2010-04-19]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/node/5864>>. URN-NBN:cz-ik5864. ISSN 1212-5075.

24. ŠEDINOVÁ, P. Elektronické informační zdroje pro pedagogiku. *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 1 [cit. 2010-04-19]. Dostupný z: <<http://www.ikaros.cz/node/1048>>. URN-NBN:cz-ik1048. ISSN 1212-5075.)
25. ŠKYTOVÁ, A; KAPOUNOVÁ, K. *Audioknihy jako staronový přístup k literatuře*. Čtenář: měsíčník pro knihovny, 2010, roč. 62, č. 4, s. 123-129. ISSN 0011-2321.
26. VYMĚTAL, J.; VÁCHOVÁ, M. *Úvod do studia odborné literatury*. 1.vyd. Praha: ORAC, 2000. 287 s. ISBN 80-86199-119-3.
27. WILE, J.; ZISI, A. *Výzkum ve výuce* [online]. Praha: Kritické myšlení, c2001. [cit. 2010-04-16]. Dostupné z: <http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty4_vyzkumvevyuce>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CC	Current Contents
ERIC	Education Resources Information Center
DOAJ	Directory of Open Access Journals
ISBN	Mezinárodní standardní číslo knihy
ISSN	Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací
JCR	Journal Citation Reports
NPKK	Národní pedagogická knihovna Komenského
NUŠL	Národní úložiště šedé literatury
VŠKP	Vysokoškolské kvalifikační práce

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Informační výuka pro studenty (vlastní pojetí)	30
Obr. 2 Informační výuka pro vysokoškolské pracovníky (vlastní návrh)	30
Obr. 3 Zdigitalizované knihy (Projekt Městské knihovny v Praze)	42
Obr. 4 Vyhledávání v konsorciích (Suweco)	43
Obr. 5 Nabídka vydavatelství Wiley pro oblast vzdělávání a výchovy.....	43
Obr. 6 SFX vyhledávání (Knihovna UTB)	44
Obr. 7 Možnosti výběru druhu impakt faktoru v Journal Citation Reports	45
Obr. 8 Knihovna volně dostupných e-časopisů (Národní knihovna Praha).....	46
Obr. 9 Vyhledávání pedagogických časopisů (DOAJ).....	46
Obr. 10 Úvodní strana Theses.cz	48
Obr. 11 Úvodní strana Odevzdej.cz	49
Obr. 12 Typologie dokumentů NUŠL z projektu NTK.....	50
Obr. 13 Vyhledávání ve Scriu – specifikace vyhledávání.....	51
Obr. 14 Nabídka databáze ERIC	53
Obr. 15 Pokročilé vyhledávání v Ulrichsweb – specifikace vyhledávání.....	54
Obr. 16 Odkazy na školství v zahraničí – portál EDU.....	55
Obr. 17 Informační zdroje nabízené Výzkumným ústavem pedagogickým	56